

Міністерство освіти і науки України
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Національно-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права
Кафедра публічного управління, адміністрування та права

Кваліфікаційна робота

тема:

«Розвиток системи місцевих фінансів в умовах правового режиму воєнного стану (на прикладі Великокорублівської сільської територіальної громади)»

Виконав:

Студент групи 2м – ДС спеціальність 281
«Публічне управління та адміністрування»
Фисун Алла Анатоліївна

Науковий керівник:

доцент кафедри публічного
управління, адміністрування та права,
кандидат юридичних наук
Бойко Валентина Вячеславівна

Полтава 2023

Бібліографічний опис: Фисун Алла Анатоліївна. Розвиток місцевих фінансів період правового режиму воєнного стану. Спеціальність: 281 «Публічне управління та адміністрування» Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». Навчально-науковий інститут фінансів, економіки та менеджменту. Кафедра публічного управління, адміністрування та права. Науковий керівник: Бойко Валентина Вячеславівна доцент кафедри публічного управління, адміністрування та права Навчально-наукового інституту фінансів, економіки, управління та права Національного Університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» кандидат юридичних наук. Полтава. 2023 рік.

Зміст роботи: робота складається зі вступу, розділ 1 Теоретичні засади розвитку системи місцевих фінансів в умовах правового режиму воєнного стану, розділ 2 Аналітичне дослідження розвитку системи місцевих фінансів в умовах правового режиму воєнного стану, розділ 3 Напрями удосконалення розвитку системи місцевих фінансів Великорублівської сільської територіальної громади в умовах правового режиму воєнного стану, висновків та пропозицій, списку використаних джерел, додатків.

Анотація: Бюджет є головним інструментом державного регулювання в ринкових умовах всіх соціально-економічних процесів у країні. Він використовується для фінансування заходів економічного та соціального розвитку загальнодержавного значення. Впровадження законодавчо закріпленого права адміністративно-територіального утворення на фінансову незалежність неможлива без того, щоб кожен ОТГ мав власний бюджет та право складати, затверджувати та виконувати його без втручання ззовні. Місцеві бюджети, як основна фінансова база органів місцевого самоврядування, посідають особливе місце в бюджетній системі країни, перерозподіляючи ВВП, місцеві органи влади втручаються в процес суспільного відтворення і разом з державою керують ним. Місцевим бюджетам відводиться важлива роль у соціально-економічному розвитку території, оскільки саме з місцевих бюджетів здійснюється фінансування навчальних

закладів, культури, охорони здоров'я та засобів масової інформації. Метою міжбюджетного регулювання є збалансування бюджетних відносин та забезпечення відносно рівних видатків на душу населення. Головним завданням бюджетної політики є вдосконалення міжбюджетного регулювання, розв'язання цієї проблеми повинно передбачати узгодження інтересів центральних органів влади та територіального самоврядування відносно розподілу повноважень та консолідації фінансових ресурсів для державних витрат.

Вибір теми пов'язаний з актуальними змінами в законодавчій базі нашої країни що впливають на розвиток місцевих фінансів.

Мета роботи - дослідження теоретико-практичних шляхів розв'язання проблем фінансування місцевого самоврядування спираючись на нормативно правові акти. Основні положення, що формують наукову новизну дослідження, полягають у тому, що вдосконалено та систематизовано підходи до визначення економічних категорій «місцеві фінанси» і «місцеві бюджети», набули подальшого розвитку підходи до визначення аспектів бюджетного процесу на місцевому рівні, також визначено складові при формуванні місцевого бюджету, набули подальшого розвитку пропозиції щодо оптимізації структури доходів місцевого бюджету на основі розрахунків економетричного моделювання. Отримані результати роботи впроваджені в практичній діяльності Великорублівської сільської територіальної громади.

Ключові слова: бюджет, доходи бюджету, видатки бюджету, місцевий бюджет, формування бюджету, децентралізація, правовий режим воєнного стану.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ.	6
1.1. Система місцевих фінансів в умовах правового режиму воєнного стану.	6
1.2. Нормативно – правове забезпечення системи місцевих фінансів в умовах правового режиму воєнного стану.	15
1.3. Зарубіжний досвід розвитку системи місцевих фінансів в умовах правового режиму воєнного стану.	21
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ.	28
2.1. Характеристика Великорублівської сільської територіальної громади.	28
2.2. Аналіз фінансової діяльності Великорублівської сільської територіальної громади.	41
2.3. Оцінка розвитку системи місцевих фінансів Великорублівської сільської територіальної громади в умовах правового режиму воєнного стану	45
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ ВЕЛИКОРУБЛІВСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ.	52
3.1. Формування напрямів розвитку системи місцевих фінансів в умовах правового режиму воєнного стану.	52
3.2. Практичне удосконалення розвитку системи місцевих фінансів Великорублівської сільської територіальної громади в умовах правового режиму воєнного стану.	60
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70
ДОДАТКИ	

ВСТУП

В сучасних умовах тенденції бюджетної сфери багато в чому залежать від нормативно-правових змін законодавчого рівня. Оскільки фінансові ресурси є джерелом соціально-економічного розвитку регіональних одиниць. Саме тому місцеві бюджети відіграють важливу роль при фінансовому забезпеченні розвитку держави в цілому. При цьому вони повинні відповідати принципам фінансової незалежності, фінансової спроможності і стабільності, а також потребують постійного контролю з боку державних органів і органів місцевого самоврядування.

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є детальне обґрунтування теоретичних аспектів при формуванні місцевих бюджетів країни в умовах розвитку фінансових відносин, а також провадження ефективної фінансової політики в бюджетній сфері з врахуванням законодавчих змін і покращення та стабілізація функціонування територіальних громад.

Вибір теми пов'язаний з актуальністю проблеми фінансування місцевих бюджетів у період воєнного стану.

Інформаційною базою кваліфікаційної роботи стали законодавчі акти Верховної Ради України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативні документи. Джерелом аналітичної інформації були дані бюджету Великокорублівської сільської територіальної громади за 2021 – 2023 роки, статистичні матеріали, Держкомстату України. В процесі дослідження використано загальнонаукові методи системного підходу, аналізу й синтезу з метою визначення елементів системи формування місцевих бюджетів. На підставі економіко-статистичного методу проведена оцінка та аналіз структури доходів і витрат місцевого бюджету ; розроблені напрями вдосконалення формування місцевих бюджетів в умовах воєнного стану.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

1.1. Система місцевих фінансів.

З часів незалежності, України запровадила багато реформ але самою вдалою є реформа децентралізації.

Основними стратегічними цілями децентралізації є модернізація адміністративно-територіального устрою та регіональної організації влади є досягнення ефективного місцевого самоврядування, створення сприятливого середовища для проживання громадян та надання якісних і доступних публічних послуг. Досягнення цих цілей неможливе без належного рівня економічного розвитку, фінансової підтримки та достатніх фінансових ресурсів для наповнення місцевих бюджетів.

Саме фінансовий аспект є одним із найважливіших, від якого, у великій мірі, залежить успішність функціонування територіальних громад.

Тож хочеться детальніше зупинитися на самій системі фінансів та функціонуванні місцевих фінансів.

Фінанси – це економічні відносини з приводу розподілу, перерозподілу і використання в грошовій формі вартості ВВП, а в певних умовах і національного багатства. [9. 4с.]

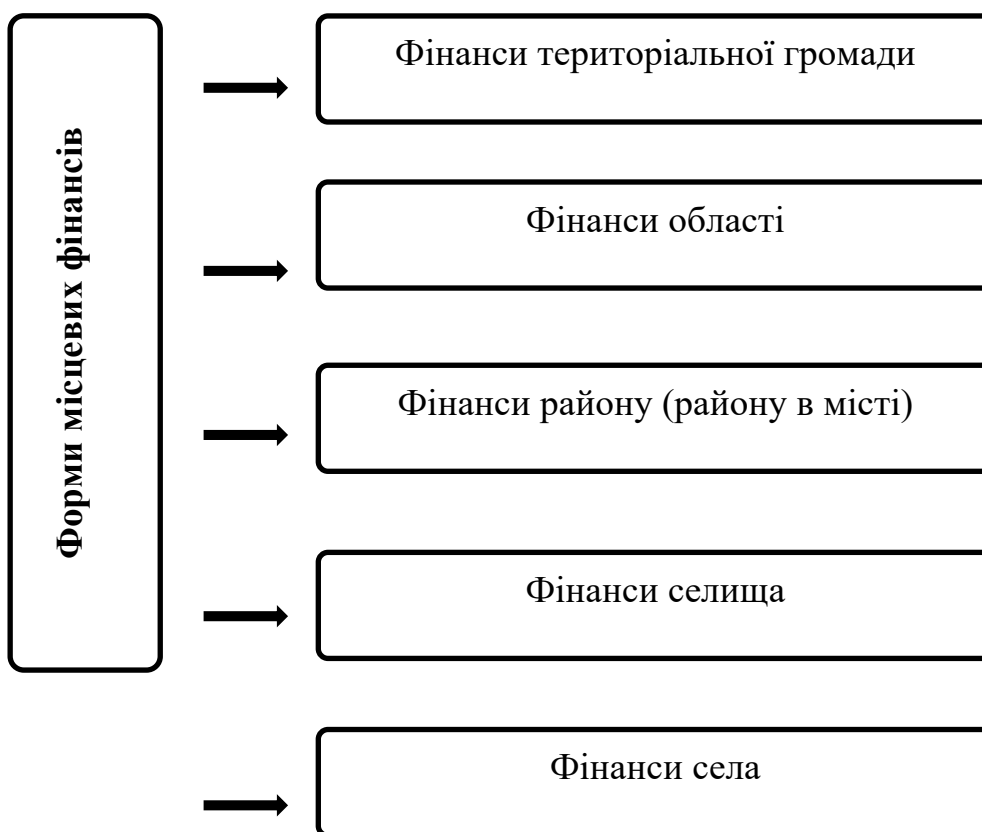
Місцеві фінанси – це система економічних відносин, пов'язаних із формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів, необхідних органам місцевого самоврядування для виконання покладених на них завдань.[31]

Особливості місцевих фінансів полягають у такому:

- в основі місцевих фінансів лежить система економічних відносин, пов'язаних з розподілом і перерозподілом вартості валового внутрішнього продукту;

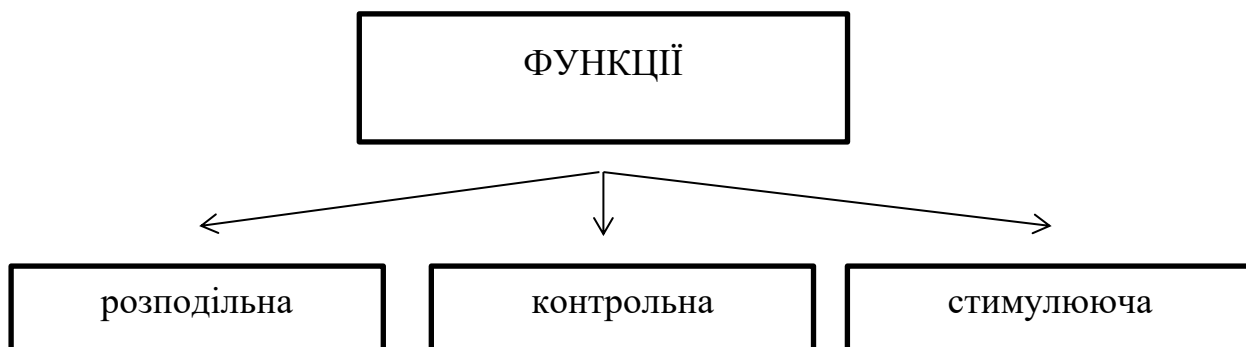
- процес реалізації цих відносин супроводжується формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів;
- цільова підпорядкованість цієї системи відносин –забезпечення органів місцевого самоврядування фінансовими ресурсами, необхідними для виконання покладених на них функцій і завдань.

В Україні відомі декілька форм місцевих фінансів (рис. 1.1.1)

Рис. 1.1.1. Форми місцевих фінансів в Україні

Оскільки місцеві фінанси не можна розглядати відокремлено від фінансів загалом, а місцеві фінанси – це складова частина фінансової системи країни, то функції фінансів і місцевих фінансів тісно пов'язані між собою, а призначення останніх зумовлено сутністю, функціями і роллю фінансів як однієї з найважливіших економічних категорій ринкового господарства. Функції місцевих фінансів відображені на рис.1.1.2.

Рис. 1.1.2. Функції місцевих фінансів

Розподільна функція місцевих фінансів проявляється у порядку формування доходів і видатків місцевих бюджетів, цільових фондів органів місцевого самоврядування, за допомогою яких відбувається складний процес забезпечення їх фінансовими ресурсами, необхідними для виконання покладених на місцеве самоврядування функцій і завдань. Кошти, які акумулюють в місцевих бюджетах і цільових фондах, розподіляють і використовують на задоволення різноманітних місцевих потреб. Крім того, через систему міжбюджетних відносин фінансові ресурси, акумульовані на обласному і районному рівні, Функції розподільна контрольна стимулювальну перерозподіляють між окремими адміністративно-територіальними одиницями для забезпечення фінансового вирівнювання[20. 16-20].

Контрольна функція місцевих фінансів реалізується, зокрема, в діяльності органів місцевого самоврядування під час складання проектів місцевих бюджетів, їхнього розгляду і затвердження, а також виконання місцевих бюджетів й складання звіту про їхнє виконання. Сфера контрольної функції не обмежується місцевими бюджетами, а включає інші фонди грошових коштів та загалом усі фінансові ресурси, які перебувають в розпорядженні органів місцевого самоврядування. Контрольна функція місцевих фінансів спрямована на забезпечення передбачених пропорцій розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів, їхнє цільове й економне використання.

Стимулювальна функція місцевих фінансів полягає у створенні таких умов, за яких органи місцевого самоврядування будуть безпосередньо зацікавленими у збільшенні обсягів доходів бюджетів, додатковому залученні надходжень як загальнодержавних, так і місцевих податків і зборів, пошуку альтернативних джерел доходів, ефективному використанні фінансових ресурсів, які надходять у їхнє розпорядження. Реальним втіленням стимулювальної функції є чинний порядок формування власних доходів місцевих бюджетів, заохочення перевиконання запланованих показників надходжень загальнодержавних податків і зборів, самостійність у використанні додатково залучених коштів та ін. (3)

Місцеві фінанси і місцеві бюджети стають основними фінансовими гарантами існування і розвитку демократії та надання населенню суспільних послуг і благ.

Місцеві бюджети перетворилися на основне джерело фінансових ресурсів, необхідних органам місцевого самоврядування для виконання покладених на них функцій відповідно до чинного в державі розподілу повноважень між рівнями і гілками влади.

Місцевий бюджет (як основна складова місцевих фінансів) як елемент фінансової системи являє собою фонд коштів, що функціонує в межах відповідних йому видів фінансових (бюджетних) правовідносин, що слугують сферою реалізації фінансово-правового статусу публічно-правових утворень, режим яких регулюється нормами бюджетного права.

По-перше, бюджети (місцеві бюджети) займають провідне місце у фінансовій системі держави. У бюджетних фондах зосереджується основна маса централізованих фінансових (матеріальних) ресурсів держави та муніципальних утворень. Кожне публічно-правове утворення має бюджет, що посідає самостійне місце в бюджетній системі. Бюджет співвідноситься з фінансовою системою в його матеріальному розумінні як самостійний фонд грошових коштів.

По-друге, бюджети (місцеві бюджети) як фонди грошових коштів формуються у публічно значущих цілях. За рахунок коштів публічно-правових утворень здійснюється підтримка інших елементів фінансової системи.

По-третє, функціонування бюджетів (місцевих бюджетів) детально регламентоване в нормах права (бюджетне право у складі фінансового права), що відповідає розумінню правових основ фінансової системи.

По-четверте, будучи елементом складного за структурою суспільного явища – фінансової системи, бюджети (місцеві бюджети) самі мають складну структуру, включно з внутрішніми фондами.

По-п'яте, функціонування бюджету (місцевого бюджету) опосередковується реалізацією компетенції уповноваженими суб'єктами, зокрема й органами влади. [5. 23с.].

При функціонуванні бюджетних відносин варто відзначити, що складовими у місцевих бюджетах є загальний фонд і спеціальний фонд (рис.1.1.3).

Рис 1.1.3. Складові місцевих бюджетів.

Здійснюючи плануванні місцевих бюджетів використовуються розрахунки планових показників на 2-3 роки, оформлення яких відбувається з

допомогою бюджетних запитів за типовими формами (загальний, індивідуальний і додатковий), затвердженими наказом Мінфіну України №648 від 17.07.2015 р. згідно з врахуванням особливості складання проектів місцевих бюджетів, який затверджується наказами керівників органів влади або територіальної громади.

Таким чином у складі фінансових ресурсів місцевих бюджетів слід відокремити: суми загальнодержавних та місцевих податків;

- фінансові ресурси цільових фондів; грошові кошти підприємств комунальної власності;
- внески спонсорів або благодійників;
- інші находження.

За місцем формування фінансові ресурси можемо розподілити таким чином:

- власні - створені на тертої певної адміністративної одиниці чи місцевого самоврядування;
- перерозподілені – ті, що спрямовані в місцеві бюджети за умови недостатніх фінансових ресурсів [3, с.298].

У зарубіжних країнах в бюджетній практиці використовується різне трактування поняття «трансферти», яке передбачає рух капіталу або грошових коштів, що не супроводжується одночасним одержанням товарів (послуг). Такі трансфертні ознаки в сучасній економічній літературі відносять до характеристик економічних категорій «дотації» і «субсидії». В Бюджетному кодексі України було змінено концептуальні підходи до класифікаційних ознак міжбюджетних трансфертів, а саме здійснено заміну терміну «офіційні трансферти» на «міжбюджетні трансферти», в якому розглядається наступне тлумачення: «міжбюджетні трансферти - це кошти, котрі безоплатно та безповоротно перераховують з одного бюджету в інший і поділено на 4 групи: дотації вирівнювання, субвенції, субсидії і інші кошти, що перераховують з одного бюджету в іншій» [1, с.19].

Основними складовими загального і спеціального фондів місцевих бюджетів є: доходи, видатки, кредитування, фінансування.

Одним із недоліків існуючої системи формування місцевих бюджетів, є принцип: якщо зменшується його дохідна частина, тоді секвеструванню підлягають видатки.

Оскільки місцевий бюджет – це певний фінансовий план територіальної громади чи її об'єднань, то він має окрему структуру доходів, а з економічного погляду науковцями та в діючому законодавстві розрізняють такі види, які називають власними, закріпленими і регульованими.

Власними доходами місцевого бюджету виступають як правило місцеві податки і збори, дохід господарствкомунальників, дохід від приватизації, відчуження або передачі в оренду майна, що належить місцевим органам самоврядування і інші надходження, які встановлені ними. Місцеві податки і збори виступають важливим дієвим механізмом при формуванні ресурсних потенціалів органів територіальних громад, також є джерелом фінансового забезпечення як адміністративнотериторіальної одиниці, так і певного регіону. Запровадження і встановлення податкових ставок, які підлягають зарахуванню в місцеві бюджети належить до повноважень органів влади місцевих територіальних громад, які можуть вплинути на обсяг надходжень до доходів відповідних рівнів бюджетів. Закріпленими називають доходи, які державна влада може передати місцевим фінансовим органам в межах визначених Податковим кодексом повноважень на довгостроковій постійній основі, тобто вони закріплюються на тривалий час за певним бюджетом територіальної громади.

Отже, формування бюджетів місцевого рівня базується на принципах, положеннях та закріплених фінансово-правових нормах, що регламентуються законодавчими актами. Посилення ролі органів місцевого врядування в процесі формування того чи іншого місцевого бюджету сприятиме покращенню їх фінансової стабільності та самостійності, запровадженню активізації сплати місцевих податків і зборів, підвищенню ефективності використання фіскального потенціалу територіальних громад, покращення соціального і економічного розвитку територіальних одиниць певних регіонів, забезпеченню

високого рівня податкоспроможності, як внаслідок цього покращення рівня життя та якості послуг для населення.

В сьогоденних умовах війни ситуація навколо всієї бюджетної політики, як і навколо сектору державної економіки в цілому, кардинально змінилася для потреб ведення війни та бойових дій. Пріоритети фінансової політики змінилися для потреб оперативного забезпечення та для належного і безперервного виконання місцевих бюджетів. Для забезпечення ефективного функціонування бюджетної сфери та життєво-необхідних потреб українців у період воєнних дій органи державної влади (Офіс Президента України, Уряд, Верховна Рада України, РНБО та інші) змушені приймати швидкі, ефективні та оперативні рішення для підтримання фінансової стабільності в державі.

Внесення змін до місцевого бюджету сьогодні приймається не тільки виконавчими комітетами місцевих рад, місцевими державними адміністраціями, а й також військово-цивільними адміністраціями або військовими адміністраціями за поданням місцевих фінансових органів без ухвалення відповідного рішення Верховною Радою або відповідною місцевою радою.

Перерозподіл видатків бюджету і надання кредитів з бюджету за бюджетними програмами, включаючи резервний фонд бюджету, додаткові дотації та субвенції, у межах загального обсягу бюджетних призначень головного розпорядника бюджетних коштів, а також збільшення видатків розвитку за рахунок зменшення інших видатків здійснюється без погодження відповідною комісією місцевої ради.

Виконавчі комітети місцевих рад, місцеві державні адміністрації, військово-цивільні адміністрації або військові адміністрації можуть приймати рішення про перерахування коштів з місцевого бюджету державному бюджету з метою відсічі збройної агресії російської федерації проти України. Передача коштів між місцевими бюджетами тепер можлива без укладання договору.

Проекти місцевих бюджетів затверджуються рішеннями виконавчих комітетів відповідних місцевих рад чи розпорядженнями місцевих державних

адміністрацій, військово-цивільних адміністрацій або військових адміністрацій. Перевірки Державною аудиторською службою щодо виконання місцевих бюджетів не проводяться, а розпочаті перевірки зупиняються [16].

Дозволено перевищення обсягу резервного фонду бюджету понад 1% обсягу видатків загального фонду відповідного бюджету. Окрім цього, видатки місцевих бюджетів зосереджені також на реалізацію програм і заходів з організації та діяльності добровольчих формувань територіальної оборони, для підтримки внутрішньо-переміщених та/або евакуйованих осіб. Для покриття витрат місцевих бюджетів, понесених на оплату комунальних послуг, спожитих у будівлях (приміщеннях) комунальної форми власності, у яких розміщено тимчасово переміщених осіб на безоплатній основі з резервного фонду державного бюджету надається відповідна компенсація місцевим бюджетам.

Усі ці зміни у фінансовій політиці, так само як і у бюджетній, податковій, банківській, валютній та інших сферах, в реаліях сьогодення є оперативним та зваженим кроком від органів державної влади. Вже два роки економіка України переживає випробовування війною, і незважаючи на досить нейтральні показники загального економічного розвитку останніх років, сьогодні фінансовий та економічний рівень є стабільним та незмінним, що означає високий професіоналізм у прийнятті державних та політичних рішень, а також професіоналізм та стійкість Збройних сил України, які сьогодні знаходяться в епіцентрі найбільшого збройного конфлікту з часів Другої світової війни. Стратегія і тактика фінансової політики повинні бути взаємопов'язані. Фінансова стратегія є довгостроковим курсом фінансової політики, що розрахований на перспективу та який передбачає вирішення крупних завдань, визначених економічною та соціальною стратегією. В той час як фінансова тактика має бути спрямована на рішення поточних завдань розвитку країни шляхом своєчасного перерозподілу фінансових ресурсів.

1.2. Нормативно-правове забезпечення системи місцевих фінансів в умовах правового режиму воєнного стану.

Місцеві фінанси як система економічних відносин здійснюють свою діяльність на основі певних вихідних засад, які є закріпленими у відповідних законодавчих документах, що регламентують діяльність і роботу органів місцевого самоврядування. Найважливішими законодавчими актів слід вважати Конституцію України, Закон України «Про Державний бюджет України» Закон України «Про місцеве самоврядування» Закон України «Про місцеві державні адміністрації» Бюджетний кодекс України, Податковий кодекс України, щорічні закони про Державний бюджет України, Постанови, Накази.

У Конституції України, прийнятій Верховною Радою України 28 червня 1996 р., дається тлумачення поняття «місцеве самоврядування», окреслено складові матеріальної та фінансової бази місцевого самоврядування, вказано основні підходи до формування і використання коштів місцевих бюджетів.

У Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні», прийнятому 21 травня 1997 р. у розвиток положень Конституції України та відповідно до вимог ратифікованої Україною у 1996 р. Європейської хартії місцевого самоврядування, визначено систему та гарантії місцевого самоврядування в Україні і засади його організації та діяльності, правовий статус і відповідальність органів й посадових осіб місцевого самоврядування.

У Бюджетному кодексі України від 8 липня 2010 р. визначено низку важливих питань, які стосуються місцевих фінансів, перш за все це розподіл доходів і видатків між бюджетами всіх рівнів і видів, процес розрахунку бюджетних трансфертів – дотацій вирівнювання місцевим бюджетам з державного бюджету, відповідальність всіх учасників бюджетного процесу і контрольні повноваження владних органів, у тому числі органів місцевого самоврядування. Крім того, в кодексі встановлено порядок здійснення місцевих запозичень. В щорічних законах про Державний бюджет України проводиться уточнення складу доходів загального та спеціального фонду місцевих

бюджетів, визначається механізм надання додаткових дотацій місцевим бюджетам з державного бюджету, встановлюються розміри коефіцієнтів вирівнювання.

Аналіз чинної законодавчої бази, яка регламентує функціонування місцевого самоврядування України, дає можливість виділити такі основні принципи організації місцевих фінансів, що передбачають: – обов'язкове розмежування функцій і повноважень між державною владою та місцевим самоврядуванням; – чіткий поділ дохідних джерел, а також видатків між державним і місцевими бюджетами; – надання відповідних власних дохідних джерел місцевому самоврядуванню; – самостійність у формуванні та використанні фінансових ресурсів; – забезпечення державної фінансової підтримки несамоодостатніх територіальних громад, проведення фінансового вирівнювання; – стимулювання збільшення доходів як державного, так і місцевих бюджетів; – раціональне й економне використання матеріальних і фінансових ресурсів; – здійснення постійного контролю за використанням наявних ресурсів; – гласність та відкритість у формуванні та використанні фінансових ресурсів місцевого самоврядування. Головним призначенням місцевих фінансів є забезпечення фінансовими ресурсами діяльності органів місцевого самоврядування, пов'язаної зі здійсненням ними своїх функцій і повноважень; найбільш повне задоволення потреб населення територіальних громад та якісне надання локальних суспільних послуг; формування стимулюючого механізму щодо раціонального використання наявних матеріальних і фінансових ресурсів, пошуку додаткових джерел доходів.

В умовах воєнного стану надзвичайно важливим є забезпечення оперативного, належного та безперервного виконання місцевих бюджетів. З метою забезпечення ефективного функціонування бюджетної сфери та життєво необхідних потреб жителів територіальних громад у період дії воєнного стану Офіс Президента України, Уряд, Верховна Рада України, РНБО та інші центральні органи виконавчої влади приймають низку швидких, ефективних, оперативних рішень.

З введенням воєнного стану на всій території країни з 24.02.2022 року прийнято ряд змін до Законів України і актів що їх регулюють також зміни внеслися до Бюджетного кодексу України (№2118-IX від 03.03.2022, №2127-IX від 15.03.2022, №2134-IX від 15.03.2022, №2192-IX від 14.04.2022). Основними змінами стали: -управління бюджетними ресурсами в умовах воєнного стану; - звітування та оприлюднення інформації

Управління бюджетними ресурсами:

- Скасовується необхідність обов'язкового погодження з відповідною постійною комісією місцевої ради рішень місцевої державної адміністрації, виконавчого комітету відповідної місцевої ради про перерозподіл видатків бюджету і надання кредитів з бюджету, передачу бюджетних призначень (п.22 Розподіл VI БКУ щодо норм статті 23).
- Внесення змін до місцевого бюджету приймається виконавчим комітетом відповідних місцевих рад, місцевими державними адміністраціями, військово-цивільними адміністраціями або військовими адміністраціями за поданням місцевих фінансових органів без ухвалення відповідного рішення Верховною Радою Автономної Республіки Крим, відповідною місцевою радою (п.22 Розділу VI БКУ щодо норм статті 78).

Скасовується (п.22 Розділу VI БКУ):

- Заборона передачі коштів між загальним та спеціальним фондами бюджету тільки в межах бюджетних призначень шляхом внесення змін до прийнятого рішення про місцевий або про внесення змін до нього (стаття 13);
- Захищені видатки бюджету (захищеними видатками бюджету визнаються видатки загального фонду бюджету, обсяг яких не може змінюватися при здійсненні скорочення затверджених бюджетних призначень (стаття 55);
- Визначений обсяг резервного фонду бюджету (до змін – не міг перевищувати одного відсотка обсягу видатків загального фонду відповідного бюджету (стаття 24);

- Усі норми щодо складання та схвалення прогнозу місцевих бюджетів (стаття 75), проте діють норми щодо Проектів рішення про місцевий бюджет (стаття 76), а також затвердження місцевих бюджетів (стаття 77);
- Обов'язкове інформування та звітування.

Звітування та оприлюднення інформації на період дії воєнного стану скасовується норми щодо обов'язкового інформування та звітування (стаття 28), а саме:

- Інформація про виконання місцевих бюджетів не підлягає обов'язковій публікації у строки не пізніше 1 березня року, що настає за роком звіту;
- Головні розпорядники бюджетних коштів не здійснюють публічне представлення на своїх офіційних сайтах або в інший спосіб:
  - 1) Інформація про цілі державної політики у відповідній сфері діяльності;
  - 2) Паспорти та звіти про виконання паспортів бюджетних програм;
  - 3) Результати оцінки ефективності бюджетних програм.

Також зазнав зміни Податковий кодекс України такі його статті: №2118-IX від 03.03.2022, №2120-IX від 15.03.2022, №2142-IX від 24.03.2022, №2173-IX від 01.04.2022, №2192-IX від 14.04.2022, основні зміни цього кодексу стосуються: податку на доходи фізичних осіб, акцизного податку, місцевих податків (єдиного податку, податку на майно), міжбюджетних трансферів та ін.

Також зазнало змін і трудове законодавство а особливо проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо збереження робочого місця в умовах воєнного стану № 7262 від 07.04. 2022. Також про доходи які не включаються до розрахунку загального місячного (річного) оподатковуваного доходу: сума (вартість) благодійної допомоги виплаченої (наданої) благодійниками, у тому числі благодійниками – фізичними особами, які внесені до Реєстру волонтерів антитерористичної операції та/або здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування зброєної агресії Російської Федерації, в порядку, визначеному Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації».

Зміни в Податковому кодексі України а особливо на податок доходів фізичних осіб можуть призвести до таких ризиків та компенсаторів:

- серед причин можливих втрат надходжень до бюджетів територіальних громад за ПДФО є надане право керівникам органів місцевого самоврядування самостійно визначати розмір оплати часу простою працівників.

- спрощену систему оподаткування та, відповідно оптимізація чисельності зайнятих на підприємстві. Можливість переходу на підприємстві осіб (звільнення, простої тощо).

- Різний економічний профіль громади та, відповідно, різна можливість адаптації до діяльності в умовах воєнного стану з огляду на потребу податкової оптимізації.

- Відпустка без збереження заробітної плати з огляду на відсутність відчуття безпеки працівника на робочому місці та його можливий виїзд за кордон.

- Неплатоспроможністю платників у зв'язку із погіршенням їх фінансового стану, а отже, звільнення працівників із займаної посади.

- Зобов'язання керівників підприємств збереження оплати праці мобілізованим громадянам на період такої мобілізації.

- Можливим компенсатором надходжень ПДФО можуть стати внутрішньо переміщені особи, які можуть розпочати свою трудову діяльність на території громади.

- Компенсатором можуть стати релоковані підприємства на територію громади і, відповідно, частина їхніх працівників, що відновлять свою діяльність і буде здійснюватися сплачувати ПДФО відповідно до законодавств.

Також стали новації в Єдиному податку:

- можливість не сплачувати єдиний податок фізичним особами – підприємцями платниками I та II групи на усій території країни;
- Платниками III групи єдиного податку можуть бути ФОП та юридичні особи без обмеження щодо кількості осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах та розміру доходу;

- Не сплачуватиметься земельний податок за рахунок рахунок платників податків, що перейдуть із загальної системи оподаткування на спрощену;
- Відсоткова ставка єдиного податку для платників єдиного податку III групи, які використовують такі особливості оподаткування, встановлюється у розмірі 2% доходу;
- На період дії воєнного стану місцеві ради територіальних громад, мають право приймати рішення про встановлення місцевих податків та/або зборів та податкових пільг без застосування процедур, передбачених ЗУ «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності».

Аналізуючи нормативні акти ми розуміємо що законодавча база піддалася великим змінам на період ведення воєнного стану в країні, що не зовсім добре впливає на місцеві фінанси.

1.3. Зарубіжний досвід організації місцевих фінансів.

Сучасна інтеграція України до ЄС вимагає ретельного вивчення європейського законодавства, і в цьому відношенні корисним є досвід законодавства інших країн. У цьому контексті питання фінансово-економічної основи місцевого самоврядування набуває особливого значення, оскільки воно зачіпає інтереси населення в кожній країні. Це питання в першу чергу стосується бюджету муніципалітету, з якого фінансуються майже всі витрати муніципалітету.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання місцевих бюджетів повсякчас перебувають у полі зору науковців і практиків, їх розгляду присвячені праці І.П. Адаменка [1], М.І. Деркача, М.В. Литвина, Л. Михайлишина, Р.О. Стефранчука., О.А. Музики-Стефанчука [15], В.В. Руденка, Л.В. Панасюк [17], С.В. Слухай та інших.

Мета нашого дослідження окремих питань, пов'язаних із місцевими бюджетами, бюджетними системами в деяких державах та визначення можливості застосування зарубіжного досвіду формування місцевих бюджетів в Україні.

Бюджетна система ґрунтується на економічних і юридичних нормах та організаційно залежить від форми державного устрою. Так, для федеративних країн (наприклад США, Німеччина, Канада, Швейцарія) характерною є трирівнева бюджетна система (федеральний (центральный) бюджет, бюджети суб'єктів федерації (бюджети штатів, регіональні бюджети тощо), місцеві бюджети), а бюджетна система в унітарних країнах (наприклад Італія, Франція, Україна, Японія) представлена двома рівнями бюджетів (державний і місцеві бюджети). У федеративних державах види місцевих бюджетів визначені зазвичай федеральним законодавством та законодавством окремих суб'єктів федерації, в унітарних же чітко визначаються на загальнодержавному рівні. Існують країни, місцеві бюджети яких мають свої особливості. Так, у Іспанії до місцевих бюджетів включено також бюджети сумісних підприємств (так званих

торговельних товариств), створених за участю держави. Для країн із високим ступенем розбіжності бюджетної забезпеченості характерним є доволі високий рівень централізації бюджетної системи. Проте в більшості країн світу бюджетні системи належать до децентралізованих, тобто місцеві бюджети становлять окрему ланку бюджетної системи та не включені до державного бюджету чи місцевих (регіональних) бюджетів вищих рівнів. Отже, центральною ланкою фінансів органів місцевого самоврядування є місцеві бюджети, які формуються на території адміністративних одиниць, що зазвичай мають виборні (представницькі) органи управління. Формування кожного місцевого бюджету зумовлене необхідністю фінансового забезпечення реалізації повноважень органів місцевого самоврядування. Ці повноваження, своєю чергою, пов'язані із розв'язанням питань місцевого значення (1).

Система місцевих бюджетів може включати різні види бюджетів, а саме: бюджети територіальних громад та інших органів місцевого самоврядування, а також бюджети державних утворень, які є суб'єктами федерації (наприклад, бюджети земель у ФРН, штатів у США).

Місцеві бюджети складаються із доходної та видаткової частин. Безперечно, доходи та видатки місцевих бюджетів є взаємопов'язаними категоріями. Доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок як податкових, так і неподаткових надходжень. Податкові бюджетні надходження (до яких належать доходи від податків, зборів, інших обов'язкових платежів) є базисом бюджетних доходів. Неподаткові доходи відіграють значно меншу роль у складі доходів місцевих бюджетів, ніж податкові. Надходження від неподаткових доходів коливаються в середньому від 10% до 30%. Так, у доходах місцевих бюджетів Бельгії неподаткові доходи дещо перевищують 30%, у доходах муніципалітетів США – 27%, Швеції – 15%, Норвегії – 14,5%, Австрії та Великобританії – 14%. Також важливим витокком доходів і фінансування видатків місцевих бюджетів є різноманітні міжбюджетні трансферти (гранти, державні дотації, субвенції та субсидії), а також запозичення.

У окремих країнах доходи місцевих бюджетів формуються по різному, проте можна виокремити чотири основні джерела наповнення дохідної частини місцевих бюджетів: податки, неподаткові надходження, субсидії та дотації з центрального бюджету, позики (кредити). Одним із найважливіших джерел доходів місцевих бюджетів є податки. Рівень доходів від податків коливається досить широко. В Італії, Ірландії і Нідерландах він найнижчий і становить менше 10% від доходів місцевих бюджетів. У Бельгії, Франції, Німеччині, Данії, Великобританії доходи від місцевих податків перевищують 20% бюджетних доходів. В Данії і Франції ця стаття доходів перевищує 40% (2; с.347).

Практика справляння місцевих податків і зборів в Україні свідчить про збільшення протягом останніх років надходжень від цих платежів. Так, станом на 2010 рік у структурі доходів загального фонду місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) 97,1 % належить податковим надходженням. Їхній обсяг склав 65,7 млрд. грн., що на 14,0 % більше, ніж аналогічний показник 2009 року (у 2009 році відмічалось зменшення на 0,2 %). Від місцевих податків і зборів у 2010 році отримано 819,4 млн. грн., що практично відповідає обсягам двох попередніх років. Проте, їхня частка у структурі доходів загального фонду місцевих бюджетів протягом 2006-2010 років продовжила спадну тенденцію і склала лише 1,3 %. Отже, роль місцевих податкових платежів у забезпеченні фінансової незалежності органів місцевого самоврядування є незначною, а тому вітчизняна податкова система потребує подальшого реформування, розпочатого Податковим кодексом України. Система місцевого оподаткування в країнах вельми різноманітна. В Японії вона налічує близько 30 видів місцевих податків, в Італії – більше 30, у Франції – більше 50, в Бельгії – майже 100, а у Великобританії їх тільки 2 (4).

Особливості формування та використання коштів місцевих бюджетів у зарубіжних країнах наведено в табл.1 (5).

Важливі питання удосконалення використання бюджетних коштів пов'язані із розмежуванням їх між державним та місцевими рівнями

управління. Порівняти пропорції розмежування функцій між рівнями фінансової системи у різних країнах дає змогу показник централізації, який характеризує частку видатків центрального уряду в повному обсязі витрат бюджетної системи.

Таблиця 1.3.1. Особливості формування та використання коштів місцевих бюджетів у зарубіжних країнах

Досвід Німеччини	Досвід Великої Британії	Досвід Франції	Досвід Скандинавських країн (Швеція, Норвегія, Данія, Фінляндія, Ісландія)
Особливості формування коштів місцевих бюджетів			
В урядовому проєкті місцевих бюджетів видатки плануються на 2-3% більше, ніж минулого року. Проєкт має відповідати критеріям бюджетної політики ЄС.	Частка місцевих бюджетів у бюджетній системі коливається на рівні 30%. Головне джерело місцевих бюджетів - муніципальний податок (справляється залежно від вартості майна та кількості дорослих членів сім'ї). Видатки місцевих бюджетів поділяються на поточні та капітальні (капітальні покриваються за рахунок позик, а джерелом фінансування поточних, головним чином, є податки).	Місцеві органи влади здійснюють великі капіталовкладення - понад 52% всіх капітальних державних витрат. Частка податків у місцевому бюджеті - 40%, субсидій - 30%, власні надходження і позики 30%. Місцеві бюджети, як правило, дефіцитні і потребують додаткових ресурсів для фінансування власних програм. Місцеві бюджети Франції в частині видатків складаються з двох основних розділів: бюджети поточної діяльності (функціональний) та бюджети нового будівництва (інвестування).	Особливістю фінансів Норвегії є те, що зовнішнього боргу у країні немає. Проблеми бюджетного дефіциту в країні немає також, навіть попри традиційно високий рівень бюджетних витрат та соціальних зобов'язань уряду. У Фінляндії із середини 1990-х років одним із пріоритетів бюджетних витрат є розвиток науки. Рівень видатків на науково-дослідні роботи у відсотках відносно ВВП є одним з найвищих у світі.

Продовження таблиці 1.3.1. Особливості формування та використання коштів місцевих бюджетів у зарубіжних країнах.

Основні напрями спрямування коштів місцевих бюджетів			
Структура видатків, спрямована на фінансування міністерств освіти, у справах сім'ї, літніх людей, жінок і молоді, закордонних справ, економічного розвитку і співпраці та ін. Найбільшу групу витрат становлять соціальні виплати.	Основні напрями спрямування коштів місцевих бюджетів Великої Британії такі: житлове та шляхове господарство, освіта, місцева влада та самоврядування, судова система, поліція, заходи з охорони навколишнього середовища.	У країні більше третини всіх поточних витрат місцевих органів влади припадає на утримання адміністративно-силового апарату (поліція, цивільна оборона, пожежна охорона, управління), третина - на освіту, культуру; важливою статтею витрат є розвиток інфраструктури.	Соціальна сфера є пріоритетом фінансової політики. Крім того, що велика частка соціальних послуг у скандинавських країнах є безкоштовною, вони дуже різноманітні за формами і доступні всім громадянам.

Розвинуті держави мають різні моделі централізації фінансової системи. В унітарних державах загалом спостерігається дещо вищий рівень централізації, а у федеративних, де фінансова система є трирівневою, дещо менший. Так, у США цей показник становить 57%, у Франції - 71%, у Канаді - 40%. В Україні показник централізації коливається на рівні 65-70% (2). Аналізуючи формування фінансової політики сталого розвитку місцевих бюджетів розвинутих держав світу, можна зробити висновок про посилення їх соціальної спрямованості. Саме на задоволення соціальних потреб людини була спрямована фінансова політика таких держав, як США, Велика Британія, Франція, Німеччина, Швеція. Найвищий рівень забезпечення соціальних потреб населення за рахунок бюджетного фінансування

характерний для скандинавських країн, зокрема Швеції [17]. У видатках місцевих бюджетів значну частину складають асигнування на соціально-культурні об'єкти. Це, насамперед, витрати на початкові і середні школи. У Німеччині ці витрати становлять 25% видатків місцевих бюджетів, у Японії і Франції - більше 33%, а у бюджетах Великобританії і США – понад 40%. У ряді країн (Німеччині, США) за рахунок територіальних бюджетів покриваються витрати на вищі навчальні заклади. За рахунок місцевих бюджетів фінансується й охорона здоров'я. У Норвегії, Швеції, Фінляндії ці витрати становлять більше 50% бюджетних видатків.

На відміну від розвинутих країн світу, Україна залишається державою, в якій зберігаються екстенсивні методи розвитку економіки, що неминуче призводить до нераціонального і неефективного використання коштів місцевих бюджетів. З метою удосконалення використання коштів місцевих бюджетів в Україні особливу увагу слід приділити розгляду Європейського законодавства. Запровадження європейських стандартів у галузі місцевих фінансів передбачає приведення у відповідність з рекомендаціями Ради Європи національного законодавства. Зокрема це стосується Рекомендації «Про фінансове й бюджетне управління на місцевому й регіональному рівнях», якою передбачається введення та оприлюднення показників ефективності фінансового управління в галузі видатків на надання місцевих суспільних послуг, обмеження місцевого боргу, встановлення персональної відповідальності службовців органів місцевого самоврядування за об'єктивність та достовірність показників у фінансовій та бюджетній сфері, запровадження процедури незалежного аудиту в органах місцевого самоврядування тощо.

Отже, міжнародний досвід свідчить про те, що здатність органів місцевого управління надавати високоякісні соціальні послуги, поліпшувати умови життя своїх громадян, вдосконалювати інфраструктуру та залучати необхідні ресурси, які б відповідали їх потребам, базується на таких постулатах:

- раціональному розподілі видаткових зобов'язань між різними рівнями влади, сильній і надійній базі доходів зі значною часткою власних;

- “оптимальному” розмірі територіальної громади базового рівня, та раціональному вирішенні питання укрупнення чи об’єднання громад задля досягнення їхніх спільних цілей;
  - стратегії розвитку, що базується на ініціативі знизу, передбачає, власне, виокремлення громадою потреб і пріоритетів та мобілізує громаду на пошук ресурсів, необхідних для послідовного досягнення цілей розвитку [174].

Досліджуючи зарубіжні країни, стало зрозумілим, що надання органам місцевого управління відповідальності за збільшення своїх власних доходів є тривалим і складним процесом. Що стосується України, то через фактичну централізацію дохідної бази та слабкі фінансові й адміністративні можливості нереалістичним буде сказати, що цей процес можна швидко здійснити. Однак, якщо уряд має серйозні наміри поліпшити надання послуг через реальну децентралізацію, то необхідно для цього визнати зв’язок між послугами, що надаються на місцевому рівні, та коштами, необхідними для надання таких послуг. Треба здійснити необхідні кроки зараз, щоб Україна могла в майбутньому отримати більшу автономію в доходах.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Характеристика Великорублівської сільської територіальної громади

Великорублівська сільська територіальна громада (далі – Великорублівська громада) в сучасних межах сформована в результаті змін адміністративно-територіального устрою, Великорублівська сільська територіальна громада (далі – Великорублівська громада) в сучасних межах сформована в результаті змін адміністративно-територіального устрою, що відбулися в Україні впродовж 2020 року. Згідно з Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020-р. № 721-р «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Полтавської області» та постанови Верховної Ради України від 17 липня 2020 «Про утворення та ліквідацію районів» до складу Великорублівської громади увійшли території Великорублівської, Ковалевської, Козлівщинської, Малорублівської, Микілковської та Милорадівської сільських рад Котелевського району Полтавської області. Мешканці громади проживають в 29 селах: Борівське, Велика Рублівка, Ворони, Гетьманка, Глобівка, Дем'янівка, Діброва, Зайці, Зайці Другі, Зуби, Касяни, Ковалево, Ковжижа, Козлівщина, Лабурівка, Лихачівка, Мала Рублівка, Маловидне, Мар'їне, Матвіївка, Микілка, Милорадове, Назаренки, Підварівка, Стадниця, Терещенки, Терни, Шевченкове, Чоботарі.

Рішенням першої сесії Великорублівської сільської ради VIII скликання від 1 грудня 2021 року на території громади утворені три старостинські округи:

- №1 (Милорадівсько-Козлівщинський старостинський округ) у складі сіл: Борівське, Ворони, Глобівка, Діброва, Зайці Другі, Зуби, Касяни, Ковжижа, Козлівщина, Лабурівка, Матвіївка, Милорадове, Назаренки, Підварівка, Терещенки, Чоботарі;

- №2 (Микілівський старостинський округ) у складі сіл: Гетьманка, Зайці, Микілка, Терни, Шевченкове;
- №3 (Малорублівсько-Ковалевський старостинський округ) у складі сіл: Дем'янівка, Ковалеве, Лихачівка, Мала Рублівка, Маловидне, Мар'їне, Стадниця.

Територія Великорублівської громади розташована в північно-східній частині України східної частини Полтавської області та її однойменного району, цілком у межах Придніпровської низовини, на лівобережжі басейну річки Ворскли – лівої притоки Дніпра.

Великорублівська громада має адміністративні межі з 6 громадами - сусідами. На північному сході громада межує з Краснокутською селищною територіальною громадою Богодухівського району Харківської області (протяжність меж – 14,3 км). Решта 5 громад-сусідів входять до складу Полтавського району Полтавської області: так на сході громада межує зі Скороходівською селищною територіальною громадою (протяжність меж – 25,7 км); на півдні з Новоселівською сільською територіальною громадою (протяжність меж – 22,8 км) ; на заході з Диканською селищною територіальною громадою (протяжність меж – 24,2 км); на північному заході з Опішнянською селищною територіальною громадою (протяжність меж – 14,3 км); на півночі з Котелевською селищною територіальною громадою (протяжність меж – 13 км). Загальна протяжність меж Великорублівської громади становить близько 114,3 км.

Основними джерелами водних ресурсів громади є річки Ворскла та Мерло та їх притоки, а також ставок у с.Милорадове . На території громади знаходяться потужні родовища газу та газоконденсату, піску будівельного, глини, які мають велике значення для місцевої економіки.

Землі лісового фонду Великорублівської громади складають 11,4 тис.га, що становить 29 % її території. До ключових територій екомережі належать території та об'єкти природно-заповідного фонду, у межах яких збереглися найбільш цінні природні комплекси. Станом на 01.01.2022 року природно-

заповідний фонд (ПЗФ) місцевого значення громади налічував 7 об'єктів (усі заказники) загальною площею 0,5 тис. га, що складає 0,01% від загальної площі громади: ландшафтні заказники місцевого значення «Великий і Малий Лимани» (с.Борівське) , «Садочки» (с.Терещенки, с.Зуби, с.Діброва, с.Касяни); ботанічні заказники місцевого значення «Борівський» (с.Борівське), «Приворсклянський» (с.Лабурівка), «Підварівський» (с.Ворони); орнітологічний заказник «Лабурівський» (с.Лабурівка); гідрологічний заказник «Малорублівський» (с.Мала Рублівка).

Ґрунтовий покрив території громади представлений чорноземом, піщаними та супіщаними ґрунтами. Розораність території земель громади складає 49,6 %, що менше ніж в Полтавській області 63,6% та менше ніж в середньому по Україні (до 60%).

Таблиця 2.1.2 Земельний фонд Великорублівської сільської територіальної громади

<i>Категорія земель</i>	<i>Площа земель, га</i>
Сільськогосподарські землі	24812
Ліси та інші лісовкриті площі	11433
Забудовані землі	884
Землі під водами та відкриті заболочені землі	1226
Інші землі	485
ВСЬОГО	39335

З усіх земель перебуває у:

- державній власності – 10200,0 га (26% від загальної площі громади);
- приватній власності – 17837,3 га (45 % від загальної площі громади);
- комунальній власності – 11 263,0 га (29 % від загальної площі громади).

Найбільшими землекористувачами є ТОВ «Агрофірма Маяк», СВК

«Батьківщина», ТОВ «Зоря», ПСП «Святослав», ПСП «Ковпаківець», СТОВ «Говтва», ПП «Альфа-Капітал», ТОВ «Астарта».

Близько 12% ріллі громади обробляється власниками земельних паїв.

В 15 з 29 поселень громади оновлено й затверджено генеральні плани, зокрема, це : Терни (2017), Микілка (2017), Милорадове (2018 рік), Стадниця (2018), Ковжижа (2019), Чоботарі (2019), Ковалеве (2020), Велика Рублівка (2020), Козлівщина (2020), Ворони (2020), Діброва (2020), Підварівка (2020), Терещенки (2020), Зайці (2020), Маловидне (2021).

В громаді обліковується пам'ятка археології – урочище «Розрита могила» (с.Мала Рублівка). У 2021 році виявлено 2 нових об'єкти культурної спадщини: будівля церковно-приходської школи села Милорадове (1905 рік) та будинок управителя маєтку с.Милорадове (1914 рік).

На думку ряду дослідників, поблизу сучасного села Лихачівка відбулась битва на Ворсклі 1399 року між військами Великого князя Литовського, Руського, Жемойтійського і інших народів Вітовта та золотоординців.

У Великорублівській громаді до 2021 року в літній період функціонували 2 дитячі оздоровчі центри: в селі Матвіївка – ДОЦ «Орлятко» ім..Садового (до 300 місць) та в селі Шевченки «Ковпаківець» (до 200 місць).

Сучасна демографічна ситуація у Великорублівській громаді склалася під впливом історичного розвитку території, природнього та механічного руху населення, а також міграційних процесів зумовлених наслідками повномасштабної агресії щодо України російської федерації.

Станом на 01 грудня 2022 року в громаді чисельність населення, яке має місце державної реєстрації у громаді, становила 4208 осіб, що складає 0,3% від загальної чисельності населення Полтавського району.

У загальній структурі населення громади найзначніші місця посідають села Велика Рублівка – 28% (1191 особа) та Милорадове – 16,5% (703). У селах Зуби та Касяни не зареєстровано жодного жителя. Населення скорочується щорічно приблизно однаковими темпами (біля 1%).

Таблиця 2.1.3. Соціально-демографічна характеристики та ринок праці Великорублівської сільської територіальної громади станом на 01.12.2021 року

№ з/п	Назва показника та одиниця вимірювання	Назва старостинського округу				Всього
		№1	№2	№3	Село Велика Рублівка	
1.	Чисельність наявного населення на кінець звітнього року, осіб	151 5	674	839	1180	4208
2.	Кількість чоловіків, осіб	740	323	398	548	2009
3.	Кількість жінок, осіб	771	354	445	629	2199
4.	Кількість населення, молодшого від працездатного віку, осіб	251	106	142	238	737
5.	Кількість населення працездатного віку, осіб(18 – 59 років)	879	421	485	676	2461
6.	Кількість населення старшого від працездатного віку, осіб	376	156	218	260	1010
7.	Кількість народжених зазвітний рік, осіб	6	3	5	6	20
8.	Кількість померлих зазвітний рік, осіб	13	10	11	12	46

Продовження таблиці Таблиця 2.1.3. Соціально-демографічна характеристики та ринок праці Великорублівської сільської територіальної громади станом на 01.12.2021 року

9.	Природний приріст (зменшення), осіб	-7	-7	-6	-6	-81
10.	Міграційний приріст (зменшення), осіб	+4	+3	+1	+6	+14
11.	Чисельність зареєстрованих безробітних, осіб	12	12	15	12	51
12.	Кількість ВПО	9	3	2	10	24
13.	Кількість домогосподарств	851	537	556	425	2369

За статтю та віком склад населення відображає загальні демографічні тенденції як області, так і країни в цілому, лише стосовно вікової групи 60 років і старші. В інших вікових групах переважає чоловіче населення. Економічно активне населення (18 – 59 років) складає 58 % від загальної кількості населення, пенсійного віку – понад 26 %. Кількість внутрішньо переміщених становить 24 особи.

На території громади зареєстровано 74 господарюючих суб'єкти, з них юридичні 17, фізичні особи-підприємці 57.

Найактивніше розвиваються та створюються нові робочі місця в аграрному секторі. В цілому у роботодавців громади зайнято 349 осіб. Ще близько 350 осіб зайнято у роботодавців, які мають державну реєстрацію в інших громадах. Основна чисельність найманих працівників зайнята у таких галузях:

- сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство –

379;

- нафто-газова промисловість – 36;
- мистецтво, спорт, розваги та відпочинок – 24;
- транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 23.

Серед фізичних осіб-підприємців найактивнішу діяльність проводять 46 осіб. У них зареєстровано 14 найманих працівників, що зайняті у сфері оптової та роздрібною торгівлі.

Основними видами господарської діяльності, яку проводять підприємства на території громади є:

- сільське господарство: вирощування зернових культур, бобових культур і насіння олійних культур, розведення великої рогатої худоби молочних порід;
- виробництво:
  - добувна галузь: добування природного газу, нафти, конденсату;
  - місцеві промисли: столярна справа, деревообробка;
- роздрібна торгівля промисловими товарами, продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами;
- організація масового відпочинку, оздоровлення, туризм.

Основними видами господарської діяльності у приватному секторі є: ведення особистого селянського господарства та надання послуг у сфері обробітку землі (66 тракторів та 13 комбайнів).

У 2022 році розвиток базової галузі громади – агропромислового комплексу – був спрямований на створення умов для адаптації та збільшення виробництва, рентабельної реалізації сільськогосподарської продукції. Основа економічного розвитку громади – сільське господарство, яке представлене 2 зареєстрованими у громаді сільськогосподарськими підприємствами (ТОВ «Зоря», ПП «Ковпаківець») та 5 аграрними виробниками, які мають реєстрацію в інших громадах (СВК «Батьківщина», ТОВ «Агрофірма Маяк», ПСП

«Світанок», ТОВ «Альфа-Капітал», СТОВ «Говтва») та 2 найбільшими фермерськими господарствами (ФГ «Україна» та ФГ «Перепелиці»). Крім того, в громаді здійснюють свою діяльність ще 10 невеликих фермерських господарств.

У структурі посівних площ сільгосп підприємств зернові культури займають 33,3%, технічні – 54,4%, кормові культури – 12,3%.

Хоча тваринницька галузь і представлена в громаді, однак результати її діяльності відображаються в показниках інших громад.

Переробка аграрної продукції відсутня .

Торговельна інфраструктура територіальної громади представлена, в основному, фізичними особами підприємцями, які займаються роздрібною торгівлею продуктів харчування.

Мережа закладів торгівлі та громадського харчування

Таблиця 2.1.4. Великі магазини

№	Назва	Адреса
1	Рідне село*	с. Велика Рублівка, с.Милорадове
2	Маркет ОПТ**	с. Велика Рублівка с. Милорадове

/*/ Місцезнаходження юридичної особи: 38600, Полтавська обл., смт. Котельва, вул.. Ринкова,28

/**/ Місцезнаходження юридичної особи: 39600, Полтавська обл., місто Кременчук, вул. Першотравнева,20-А

Таблиця 2.1.5. Міця громадського харчування

№	Назва	Адреса
1.	«Анюта»	с Велика Рублівка, вул. Центральна, 43
2.	«Кафетерій»	с Милорадове, вул. Преображенська, 2в

Найактивніше розвинене сполучення з обласним центром, містом

Полтавою. Діють регулярний маршрут у Сумському та Дніпровському напрямку. Маршрутна мережа територією громади сформована, автобуси перевізників усіх форм власності виконують рейси на 4 внутрішньо обласних та 6 міжобласних автобусних маршрутах, при цьому автостанції відсутні.

Показники обсягів вантажообігу пасажирських перевезень є невідомим, оскільки облік таких перевезень здійснюються підрозділами АТ «Полтавтранс» в Полтаві та Котельві.

Перевезення забезпечують 5 фізичних осіб підприємців:

- ФОП «Луценко О.І.»;
- ФОП «Сахно І.І.»;
- ФОП «Деримарко С.О.»;
- ФОП «Юхименко Е.М.»;
- ФОП «ЛЮГ».

Найближча автобусна станція, через яку здійснюється сполучення з іноземними країнами, «Автовокзал Полтава» (Полтава АС-1) розташована за 49 км.

Загальна протяжність автомобільних доріг на території громади становить 283,6 км. З них:

- обслуговуються Службою Автомобільних доріг у Полтавській області 6 км;
- обслуговуються ДП «Агентство місцевих доріг» Полтавської області 215,1 км;
- комунальні дороги 62,5 км.

Потребують ремонту покриття комунальних доріг і вулиць громади обсягом 43,1 км .

У 2022 році за кошти бюджету сільської територіальної громади здійснено:

- ямковий ремонт дорожнього покриття автомобільної дороги (окремими частинами, зокрема дороги Терни - Шевченкове, Велика Рублівка - Ковалеве);

- проведено грейдерування 28 км ґрунтових доріг та доріг поліпшених щебеневою сумішшю.

Автомобільні дороги загального користування місцевого значення перебувають у віданні обласної військової адміністрації та фінансуються за рахунок коштів державного бюджету. В 2022 році роботи із завершення капітального ремонту 12 км дороги загального призначення Мала Рублівка – Рунівщина на ділянці Мала Рублівка – Гетьманка не проводилися. Потребує ремонтних робіт, як поточних так і капітальних решта згаданої дороги на відрізьку Гетьманка - Мар'ївка. Також, внаслідок воєнного стану не проводилися ремонтні роботи автомобільних доріг загального користування місцевого значення, які з'єднують Велику Рублівку з смт Чутове.

Теплопостачання на території громади забезпечує ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз трейдинг», енергопостачання – ТОВ «Полтаваенергозбут», водопостачання – КП «Милорадівське» Великорублівської сільської ради .

Усі села, які входять до складу громади газифіковані. Газові мережі підтримуються АТ «Оператор газорозподільної системи «Полтавагаз».

Водозабезпечення сіл Ковалеве та Милорадове здійснюється із артезіанських свердловин, що обладнані насосами ЕЦВ 10-65-110 з потужністю 65 м³ за годину. Виведено з експлуатації 8 артезіанських свердловин через повну фізичну зношеність башт Рожновського та часткового обвалу обсадних конструкцій.

Водопровідна мережа сіл складається з 6 км водопроводу з різних матеріалів (чавун, азбест, сталь, поліетилен) діаметром від 50 до 200 мм, та різних років побудови (1986-2016). Стан мереж водопостачання та свердловин потребують розширення та модернізації існуючих. На сьогодні вода, яка видобувається в селі Милорадове не відповідає нормам державного стандарту щодо води питної внаслідок значного перевищення солей заліза. На території громади водогони є в селах: Зайці, Ковалеве та Милорадове.

Протягом 2022 року заходи щодо поліпшення стану мереж вуличного освітлення не здійснювалися..

Населені пункти громади телефонізовані та радіофіковані. Близько 57% домогосподарств громади має доступ до Інтернету.

Функціонує 1 відділення поштового зв'язку:

- ВПЗ Велика Рублівка;
- решта сіл громади обслуговуються пересувними поштовими відділеннями «УДППЗ Укрпошта»;

Крім того на території громади працює вантажний пункт «Нової пошти».

Однією з найбільших галузей громади є освітня.

В управлінні та підпорядкуванні Відділу освіти, молоді і спорту сільської ради перебувають:

- 5 закладів дошкільної освіти (144 вихованці) у селах Велика Рублівка, Ковалеве, Козлівщина, Мала Рублівка та Милорадове;
- 3 заклади загальної середньої освіти (540 учнів), з них 1 опорний (утворено у 2020 році);

Дошкільною освітою охоплено 68% дітей дошкільного віку із загальної кількості дітей дошкільного віку (211 дітей). У дитсадках не функціонують інклюзивних груп. Садочки переведені на 9-годинний робочий день, на 4-разове харчування.

Освітній процес у закладах загальної середньої освіти здійснюють 88 педагогів, з них - 20 молоді освітяни мають стаж роботи до 10 років. Середня наповнюваність учнів в класі – 8,2. Систематично здійснюється підвіз 168 учнів до закладів освіти трьома шкільними спеціалізованими автобусами. На утримання одного учня в рік сума фінансування становить від 40,2 тис. грн (Великорублівський ОЗЗСО) до 50,4 тис. грн. (Козлівщинський ЗЗСО I-III ступенів), із середнім значенням цього показника 42 тис.грн. Усі заклади дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти забезпечені комп'ютерною технікою та підключені до мережі «Інтернет».

Матеріально-технічна база закладів освіти постійно оновлюється, так у 2022 році здійснено:

- для забезпечення комфортного навчального процесу в приміщенні

Великорублівського опорного закладу проведено поточний ремонт харчоблоку;

- встановлено нове устаткування для приготування їжі в Козлівщинському та Милорадівському закладах загальної середньої освіти;
- проведено реконструкцію майданчика для гри у волейбол із встановленням штучного покриття у Милорадівському закладах загальної середньої освіти;
- капітальний ремонт головного приміщення з покращенням показників енергоефективності;
- встановлено системи очистки води у всіх закладах освіти;
- здійснено аудит енергоефективності будівлі дошкільного закладу «Струмочок» (с Велика Рублівка) та отримано відповідний сертифікат для початку розробки проектно-кошторисної документації щодо капітального ремонту закладу з поліпшення його теплоізоляційних характеристик.

Послуги вторинної ланки медичної допомоги надає КНП «Котелевський центр ПМСД» входять 7 амбулаторій загальної практики сімейної медицини та 15 ФАПів (Котелевська селищна рада – 5 амбулаторій ЗПСМ, 5 ФАПів), з них на території Великорублівської громади (2 амбулаторії ЗПСМ, 10 ФАПів).

У «ПМСД» працюють 11 сімейних лікарів. Забезпеченість лікарями на території Великорублівської громади складає 50,0%. Середнім медичним персоналом амбулаторії загальної практики сімейної медицини забезпечені на 100,0% . З числа жителів громади Центр обслуговує 3908 осіб, у тому числі 725 дітей. Усі сімейні лікарі забезпечені комп'ютерною технікою та необхідним програмним забезпеченням і працюють у системі «Медінфосервіс».

Заходи із забезпечення соціальних гарантій в громади здійснює сектор соціальних послуг та супроводу виконавчого комітету (11 осіб), служба у справах дітей сільської ради (1 ос.).

З метою наближення надання державних допомог, здійснення їх соціальної підтримки, відділом соціального захисту населення, ЦНАП через програмний комплекс «Інтегрована інформаційна система «Соціальна громада» за 11 місяців 2022 року надано 4848 адміністративних послуг, у тому числі: 55 - реєстрація місця проживання та зняття з такої реєстрації; 236 – формування та видача витягів про реєстрацію місця проживання фізичних осіб; 1280 – облікові дії щодо внутрішньо переміщених осіб; 2308 – послуг соціального характеру; 55 – облікових дій щодо Держгеокадастру; 101 – адміністративні дії щодо питань архітектури та містобудування; 446 – послуг державного реєстратора.

Проведено інвентаризацію пам'яток історії та монументального мистецтва. Всього на території громади на обліку перебуває 25 об'єктів культурної спадщини (з яких на державному обліку – 23). Наразі постійно діючих музеїв у громаді не представлено. Триває відновлення проектної ідеї «Музею хліба» (с.Ковалеве)..

З огляду на повномасштабну агресію російської федерації проти України в період з березня по листопад 2022 року активно діяло Добровольче формування Великорублівської громади №1, яке здійснювало функції територіальної оборони на території громади. Внаслідок діяльності згаданого формування для виконання обов'язків служби залучали осіб з числа мешканців громади. На фінансування діяльності формування було спрямовано кошти бюджету Великорублівської громади.

На території громади діє Комунальна організація «Місцева пожежна охорона Великорублівської сільської ради». У штаті організації – 11 осіб. Чергування відбувається цілодобово. В залежності від рівня надзвичайної ситуації залучається четвертий Державний пожежно-рятувальний пост першого державного пожежного рятувального загону головного управління ДСНС України в Полтавській області. . На чергуванні постійно знаходяться 1 пожежне авто .

2.2. Аналіз фінансової діяльності Великорублівської сільської територіальної громади.

Соціально-економічний розвиток взаємопов'язаний, у першу чергу, із виконанням бюджету громади, наявними та залученими ресурсами.

Бюджет Великорублівської сільської територіальної громади на 2022 рік сформований і затверджений 23.12.2021 відповідним рішенням XIX сесії восьмого скликання Великорублівської сільської ради. Питання перерозподілу, виділення коштів розглядалися майже на усіх пленарних засіданнях сесії сільської ради.

Загальний обсяг доходів бюджету з урахуванням трансфертів на 2022 рік затверджено в сумі 56433,3 тис. грн., в тому числі:

- загальний фонд – 55127,9 тис. грн.;
- спеціальний фонд – 1305,4 тис. грн..

Таблиця 2.2.6. Доходи бюджету ТГ на 2022 рік, тис. грн.

Доходи	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Разом
Податок та збір на доходи фізичних осіб	13110,6		13110,6
Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів	1374,2		1374,2
Рентна плата за користування надрами загальнодержавного значення	6190,6		6190,6
Акцизний податок	1216,0		1216,0
Податок на нерухоме майно	75,4		75,4
Плата за землю	7904,0		7904,0
Податок на прибуток	0,3		0,3

підприємств			
Рентна плата за користування надрами та вод. об'єктами місцевого значення	0,3		0,3
Єдиний податок	5570,7		5570,7
Екологічний податок		7,5	7,5
Неподаткові надходження	103,9		103,9
Власні надходження бюджетних установ		1197,9	1197,9
Офіційні трансферти (дотації та субвенції)	19581,9		19581,9
РАЗОМ	55127,9	1305,4	56433,3

При уточненому плані на відповідний період, а саме 33392,6 тис.грн, на 2022 рік в дохід бюджету громади надійшло 35725,1 тис. грн., що складає 106,7 % (без урахування міжбюджетних трансфертів); з урахуванням міжбюджетних трансфертів – 52231,1 тис. грн., при уточненому плані 49927,0 тис. грн., що складає 104,6%.

В складі доходів загального фонду сільського бюджету за 11 місяців:

• власні доходи – 35725,1 тис.грн. (68,4%);	
• міжбюджетні трансферти – 16506,0тис. грн., (31,6%), у тому числі:	
Освітня субвенція	14017,8 тис. грн. (84,9%)
Базова дотація	1643,4тис.грн.(10,0%)
Інші дотації з місцевого бюджету	794,9 тис. грн.(4,8%)
Інші субвенції з місцевого бюджету	49,9тис.грн.(0,3%)

У складі доходів спеціального фонду сільського бюджету :

- власні доходи –1218,4 тис.грн. (100,0 %).

У структурі власних надходжень загального фонду бюджету найбільшу

питому вагу займають:

- податок та збір на доходи фізичних осіб – 11161,4 тис. грн (31,2%);
- рентна плата за користування надрами загальнодержавного значення – 7346,2 тис. грн (20,6%);
- податок на майно – 8953,3 тис. грн (25,1%);
- єдиний податок – 4774,4 тис. грн (13,4%);
- рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів - 2410,8 тис.грн(6,7%).

Таблиця 2.2.7. Основні бюджетоутворюючі підприємства Великорублівської сільської територіальної громади в 2022 році. тис.грн.

Найменування підприємства	Надходження до бюджету громади за 11 місяців, тис. грн.	Питома вага, %
АТ «Укргазвидобування»	7361,2	20,6
ТОВ «Агрофірма «Маяк»	5146,8	14,7
Полтавське лісове господарство	3626,8	10,1
ТОВ Зоря	2307,0	6,4
Відділ освіти та молоді	2169,7	6,1
ТОВ АФГ Еліта	1919,2	5,4
СВК «Батьківщина»	1531,4	4,3
Виконавчий комітет сільської ради	1198,5	3,3
СТОВ ГОВТВА	824,0	2,3
ФГ Непийпи Л.А..	806,3	2,2
ПСП Святослав	661,0	1,8
ПСП Ковпаківець	581,6	1,6
Інші	7591,6	21,2
Разом	35725,1	100,0

У 2023 році очікується збільшення надходжень за переважною більшістю

показників.

Таблиця 2.2.8. План надходжень до місцевого бюджету на 2023 рік, тис.грн.

Найменування показника	2022 рік очікуване	2023 рік - прогноз	2023 рік у %до2022рок у
Надходження від ПДФО	13034,0	13669,8	104,8
Надходження єдиного податку	4629,5	4859,5	105,0
Податок на майно	9113,8	9276,9	101,2
Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів	1890,0	1990,0	105,3
Рентна плата за користування надрами загальнодержавного значення	8301,4	8941,5	107,7
Акцизний податок	860	1194	138,8
Плата за надання адмін послуг	83,5	4,0	4,7
Інші доходи*	8,2	0,6	7,3
Разом (без трансфертів)	37920,4	39936,3	105,3

*Без Офіційні трансферти (дотації та субвенції)

Отже, планові надходження до Великорублівської сільської територіальної громади передбачається в 2023 році по надходженням від ПДФО збільшитися на 635,8 тис грн. це на 4,8% більше ніж у 2022 році. Також збільшення спостерігаються і в надходженнях єдиного податку це на 230 тис. грн що становить в порівнянні поререднього звітного періоду на 5% більше. Податок на майно збільшився всього на 1% до попереднього показника. Найбільше збільшення спостерігається за акцизний податок що становить за прогнозом на 334 тис.грн більше ніж у 2022 році тобто на 38,8 більше.

Динаміка зростання надходжень до бюджету Великорублівської громади свідчить про правельне формування фінансового бюджету громади.

2.3. Оцінка розвитку системи місцевих фінансів Великорублівської територіальної громади в умовах правового режиму воєнного стану.

Обсяг фінансового ресурсу бюджету Великорублівської сільської територіальної громади розраховано з дотриманням вимог Бюджетного та Податкового кодексів України (з урахуванням прийнятих законодавчих змін), Закону України «Про Державний бюджет України», основних прогнозних макропоказників економічного і соціального розвитку України, які було визначено Мінекономіки та інших законодавчих актів, що стосуються місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин, фактичного виконання дохідної частини за 2021 рік, за 2022 рік, та за 2023 рік а також розрахунків органів, на які покладено контроль за справлянням та стягненням відповідних платежів до бюджету.

Основним завданням бюджетної політики на місцевому рівні залишатиметься забезпечення стабільності, результативності, стійкості та збалансованості бюджету територіальної громади, ефективне використання бюджетних коштів в умовах обмеженості бюджетних ресурсів. Фінансування видатків бюджету Великорублівської сільської територіальної громади та цільових програм здійснюватиметься в рамках жорсткої економії бюджетних коштів. В цих умовах визначальним стане підвищення ефективності видатків, що відбуватиметься на основі їх пріоритетності та оцінки ступеня досягнення очікуваних результатів.

До порівняння показників взято річні звіти Великорублівської сільської територіальної громади за 2011-2023 роки, для дитального відслідковування динаміки змін бюджету громади.

Взято два основних показники це загальний фонд надходжень і спеціальний і зроблено прорівняння показників 2021 року до 2023 року. Для порівняння взятий рік до воєнного стану та рік воєнного стану.

Таблиця 2.3.9. Виконання бюджету Великорублівської громади за 2021-2023р.

Роки	Доходи селищного бюджету, тис. грн.		
	Всього	Загальний фонд	Спеціальний фонд
2021	47113,0	45636,1	1476,9
2022	56433,3	55127,9	1305,4
2023	50434,41	48264,51	2169,9
Відхилення, 2021р. до 2023 р., +/-	+3321,41	+2628,41	+693

Виходячи з даних таблиці можна зробити аналіз загального фонду. Отже, у 2021 році надійшло до бюджету громади 47113, тис.грн. в 2022 році надійшло надходжень 56433,3 тис.грн що становить більше від попереднього звітнього року на 9320,3 тис,грн, в 2023 році цей показник становить 50434,41 тис.грн, в порівнянні до 2021 року дохідна частина в 2023 році зросла 3321,41 тис.грн. що є позитивним показником з огляду на фінансовий стан країни.

Надходження спеціального фонду також зростання за рахунок субвенцій порівняно 2021 року до 2023 року то надходження зросли на 693 тис.грн.

Детальніше зупинемося на прогнозуванні показників на 2023 року. Основними бюджетоутворюючими джерелами доходів загального фонду стабільно є 4 джерела: податок на доходи фізичних осіб, рентна плата за користування надрами загальнодержавного значення, плата за землю та єдиний податок. Питома вага їх у загальному фонді бюджету Великорублівської сільської територіальної громади на 2023 рік складає 92,7%.

Основним джерелом надходжень доходів загального фонду є податок та збір на доходи фізичних осіб, що становить 34,2 % від прогнозного показника доходів загального фонду місцевого бюджету на 2023 рік (без урахування трансфертів).

Надходження податку на доходи фізичних осіб на 2023 рік планується в сумі 13669,8тис.грн., що більше в порівнянні з обсягом податку, який очікується за 2022 рік на 635.8тис.грн., або 4,9 %.

Збільшення обсягів надходжень податку на доходи фізичних осіб обумовлено подальшим зростанням середньомісячної заробітної плати та появою в структурі доходів сільського бюджету податку на доходи фізичних осіб з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями та особами рядового і начальницького складу. При прогнозуванні надходжень податку на доходи фізичних осіб враховано розмір мінімальної заробітної плати з 01 січня 2023 року - 6700 грн., посадовий оклад працівника I тарифного розряду Єдиної тарифної сітки - 2893 грн.

У 2023 році продовжено норму щодо зарахування збільшеного нормативу ПДФО до бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад на рівні 64% за рахунок зменшення нормативу зарахування ПДФО до державного бюджету (21%).

Розрахунок показника рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів на 2023 рік здійснено з урахуванням очікуваних надходжень такої рентної плати у поточному році, термінів сплати, а також аналізу динаміки надходжень у попередніх періодах .

Об'єктом оподаткування рентною платою за спеціальне використання лісових ресурсів є:

деревина, заготовлена в порядку рубок головного користування (зараховується 37% до сільського бюджету) ;

деревина, заготовлена під час проведення заходів щодо поліпшення якісного складу лісів, використання корисних властивостей лісів та інше (зараховується 100% до сільського бюджету).

Показники рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів до бюджету сільської громади на 2023 рік становлять 1990,0тис.грн., порівняно із плановими показниками на 2022 рік зростання складає 44.8%.

Рентна плата за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату зараховується до сільського бюджету у розмірі 3%, рентна плата за користування інших корисних копалин

загальнодержавного значення (прісна вода) зараховується до сільського бюджету у розмірі 5%.

Показник рентної плати за користування надрами до сільського бюджету на 2023 рік становить 8941.5тис.грн., що складає 22,4% в загальній сумі доходів. Порівняно із плановими показниками на 2022 рік збільшення складає 2750,9тис.грн., або 44,4%.

Прогнозні надходження акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів визначені по діючому законодавству, що передбачає зарахування надходжень з алкогольних напоїв та тютюнових виробів до бюджетів місцевого самоврядування в обсязі 680,0тис.грн., порівняно із очікуваним показником на 2022 рік збільшення складає 50,0тис.грн.

Відповідно до Бюджетного кодексу України зберігається норма щодо зарахування 13,44% акцизного податку з виробленого та ввезеного пального до загального фонду бюджетів місцевого самоврядування.

Тому, для обрахунку надходжень акцизного податку з виробленого та ввезеного пального на 2023 рік, взяті за основу очікувані надходження в 2022 році. По акцизному податку з виробленого в Україні пального прогнозні показники пропонується затвердити в обсязі 14,0 тис.грн. та з ввезеного на територію України пального – 500тис. грн.

Розрахунок показника суми податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки на 2023 рік проведено у розрізі об'єктів житлової та комерційної нерухомості, юридичних та фізичних осіб і становить 76,3 тис.грн.(на рівні поточного року).

У структурі загального фонду бюджету Великорублівської сільської територіальної громади плата за землю складає 22,7 %.

Згідно з Бюджетним кодексом України надходження плати за землю в повному обсязі (100%) зараховуються до доходів бюджетів місцевого самоврядування.

Плата за землю формується із земельного податку та орендної плати за земельні ділянки.

Розрахунок плати за землю на 2023 рік проведено у розрізі юридичних та фізичних осіб за видами земельного податку та орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності. Прогнозний показник плати за землю планується в сумі 9200,61 тис.грн., порівняно із плановими показниками на поточний рік збільшення складає 1296,61 тис.грн. або 16,4%.

У 2023 році залишається чотири групи платників єдиного податку, які за прогнозними розрахунками сплатять до бюджету Великорублівської сільської територіальної громади 4859,5 тис.грн. (12,0% від загального обсягу надходжень). При розрахунку прогнозу суми єдиного податку на 2023 рік було враховано, що тимчасово, з 01 квітня 2022 року до припинення або скасування воєнного стану на території України, згідно з абзацом першим пп.9.1 п. 9 підрозд. 8 розд. XX «Перехідні положення» ПКУ фізичні особи – підприємці – платники єдиного податку першої та другої груп, мають право не сплачувати єдиний податок. В зв'язку з цим надходження єдиного податку з фізичних осіб планується в сумі 850,0 тис.грн., що менше порівняно з планом на 2022 рік на 536,0 тис.грн.

При прогнозуванні показників на 2023 рік по платежах, які не носять постійного характеру враховано середньомісячні надходження в 2021 році та очікувані надходження в 2022 році. Планується отримати в 2023 році плати за надання інших адміністративних послуг – 4,0 тис.грн.

Джерелами формування спеціального фонду бюджету Великорублівської сільської територіальної громади на 2023 рік у частині доходів є надходження, визначені статтею 69-¹ Бюджетного кодексу України.

Спеціальний фонд бюджету на 2023 рік розраховано в сумі 2169,9 тис. грн., в тому числі :

власні надходження бюджетних установ – 2149,8 тис.грн.;

25% екологічного податку – 20,1 тис.грн.

Законом України «Про Державний бюджет України на 2023 рік Великорублівській сільській територіальній громаді передбачено базову дотацію та додаткову дотацію з державного бюджету на здійснення переданих видатків на утримання закладів освіти та охорони здоров'я.

Базова дотація – кошти, що надаються з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій.

Горизонтальне вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів здійснено на 2023 рік з урахуванням положень статей 98,99 Бюджетного кодексу України.

Під час здійснення горизонтального вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів не враховано кількості облікованих внутрішньо переміщених осіб у зв'язку з відсутністю відповідної інформації від центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах соціальної політики, соціального захисту населення.

Індекс податкоспроможності є коефіцієнтом, що визначає рівень податкоспроможності бюджету місцевого самоврядування порівняно з аналогічним середнім показником по всіх бюджетах місцевого самоврядування в Україні у розрахунку на одну людину.

Базова дотація передбачена для бюджетів територіальних громад, у яких індекс податкоспроможності $< 0,9$.

Враховуючи зазначене, розмір базової дотації на 2023 рік для Великорублівської сільської територіальної громади розраховано в сумі 7750,9 тис. грн.

Додаткової дотації з державного бюджету на здійснення переданих видатків на утримання закладів освіти та охорони здоров'я виділено 542,5 тис. грн.

Крім цього, у бюджеті Великорублівської сільської територіальної громади на 2023 рік передбачаються такі обсяги міжбюджетних трансфертів з обласного бюджету:

1) на поховання учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни – 4,7тис.грн.;

3) на забезпечення безоплатним зубопротезуванням та безоплатними ліками громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи - 10,0тис.грн.;

4) на санаторно-курортне оздоровлення членів сімей загиблих ветеранів війни, з числа учасників АТО/ООС, осіб з інвалідністю внаслідок війни з числа учасників АТО/ООС - 20,0тис.грн.;

5) на встановлення телефонів особам з інвалідністю I і II груп – 0,1тис.грн.

Освітня субвенція - це кошти, які розподіляються з державного бюджету до місцевих бюджетів для фінансування оплати праці вчителів у загальноосвітніх школах. У зв'язку із суттєвою вимушеною міграцією учнів цього року та неможливістю здійснити достовірний прогноз кількості учнів, розподіл освітньої субвенції буде здійснюватися між бюджетами громад з урахуванням уточненого контингенту станом на 05.09.2022р.

Враховуючи те, що ст.31 Закону України «Про Державний бюджет на 2023 рік» (від 03.11.2022р.№2710-IX) встановлено, що розподіл освітньої субвенції з державного бюджету між місцевими бюджетами здійснюється Кабінетом Міністрів України на основі верифікованих Міністерством освіти та науки України даних про кількість учнів, і на даний час такий розподіл ще не здійснено, дані про обсяг коштів освітньої субвенції до бюджету сільської територіальної громади буде доведено Міністерством Фінансів України пізніше.[28]

Отже, завдяки проведенню децентралізації в Україні та розвитку громад врозв'язання питання на місці у Великорублівській громаді спостерігається динаміка зростання коштами надходжень від ПДФО, єдиного податку та акцизного збору, рентної плати. Ці надходження дають можливість розв'язання питання на рівні громади.

РОЗДІЛ 3. Напрями удосконалення розвитку системи місцевих фінансів Великорублівської сільської територіальної громади в умовах правового режиму воєнного стану.

3.1. Формування напрямів розвитку системи місцевих фінансів в умовах правового режиму воєнного стану.

Державна фінансова політика є ваговою складовою соціально-економічного розвитку нашої країни. Забезпечення фінансового розвитку суспільства ґрунтується на законодавчій базі та вжитих заходів виваженої бюджетно-податкової та фінансово-кредитної політики. Разом з тим у теперішній час важливим є посилення впливу бюджетної політики на економічний розвиток. Необхідним є реалізація системних заходів у сфері бюджетно-податкового регулювання з урахуванням принципів субсидіарності, прозорості та збалансованості, подальшого удосконалення перспективного бюджетного планування, підвищення ефективності використання бюджетних коштів. Державна фінансова політика є одним з найважливіших інструментів економічного зростання країни і має розроблятися на основі науково обґрунтованої системи для ефективного вдосконалення фінансово-економічних відносин з метою забезпечення суспільного розвитку в умовах воєнного стану. [25]

В умовах воєнного стану можливе часткове або повне руйнування інфраструктури та об'єктів промисловості і логістики, економічний спад, збільшення дефіциту державного бюджету та державного боргу, зниження податкових надходжень, значне навантаження на державний бюджет з одночасним зниженням доходів і збільшенням видатків, тиск на національну валюту через погіршення платіжного балансу та виникнення інфляційних ризиків, відтік капіталу та погіршення фінансового стану фінансових установ, різка та номінальна девальвація національної валюти. Тому важливого значення

набуває проблема формування ефективної грошово-кредитної політики і, зокрема, труднощі її реалізації в нинішніх умовах. Монетарна політика має слугувати інтересам усіх фінансових суб'єктів, і цей аспект сьогодні має першочергове значення.[25]

Фінансова політика України в останні роки відчула значний прогрес та увагу як з боку державних органів, так і від іноземних кредиторів, таких як МВФ, Світовий банк та Європейський Союз. Під впливом останнього в Україні проводились основні реформи, незалежно від того, включались вони в програми реформування, підготовлені українською владою, чи містились у документах, розроблених цими інституціями. Основною метою цих змін було досягнення прозорості бюджетного процесу, бюджетної консолідації, посилення фінансового та бюджетного контролю, а також запровадження багаторічного бюджетного планування і формування державної боргової політики в довгостроковій перспективі.[9]

Однак війна мала значний вплив на фінансову систему. В наслідок військового вторгнення ВВП України впав на 30,4% у 2022 році. Це найгірший результат з часів незалежності, але він виявився кращим за прогнози більшості експертів, які передбачали падіння ВВП на 40-50%, коли вторгнення почалося всерйоз. В наслідок економічного спаду доходи державного та місцевих бюджетів скоротилися, а видатки зросли, особливо на оборону. На початку війни Верховна Рада запровадила низку податкових та митних пільг, щоб допомогти бізнесу, який опинився у скрутному становищі. В одночас макроекономічна стабільність, досягнута востанні роки, інституційна спроможність Міністерства фінансів і НБУ та першочергові заходи дають змогу впоратися з цим надзвичайно складним періодом у контрольований спосіб. [26]

Бюджетна система є однією з важливих складових фінансової системи держави: це підтримка темпів економічного зростання, підвищення добробуту населення та забезпечення отримання соціальних гарантій. Державний бюджет є важливим інструментом стимулювання ділової активності і регулювання економіки задля досягнення соціально-економічного розвитку, передбаченого

довгостроковими загально-національними цілями через політику доходів і видатків. Оборона країни, забезпечення територіальної цілісності, законодавча, виконавча та судова влада, охорона здоров'я, освіта та ін. – це ті базові функції, які держава має забезпечити для населення.

Місцеві бюджети є основою функціонування місцевого самоврядування та гарантують забезпечення сфер, які стосуються інтересів широких верств населення, таких як: соціальний захист, освіта, культура, житлово-комунальне господарство та інші. Органи місцевої влади за рахунок ефективного використання сформованих фондів грошових коштів вирішують проблеми адміністративно-територіальних одиниць, забезпечують соціально-економічний розвиток територій своєї юрисдикції, стимулюють пожвавлення підприємницької діяльності що, в результаті, сприяє покращенню якості життя населення.

В період воєнного стану в Україні значення державного і місцевих бюджетів значно зросло не лише в розрізі забезпечення повноцінного розвитку держави та окремих територіальних одиниць, але також для гарантування фінансової безпеки нашої держави загалом. Нині перед державою постали завдання із забезпечення ефективного функціонування бюджетної системи, переорієнтації раніше поставлених державою цілей, перерозподілу обмежених бюджетних коштів, забезпечення соціальних виплат громадянам, збільшення видатків на оборону держави, перегляду джерел наповнення бюджету та залучення міжнародної фінансової допомоги. Від злагодженості та швидкої координації ланок бюджетної системи залежить підтримання фінансової стійкості держави та недопущення виникнення макроекономічних дисбалансів.

В умовах воєнного стану управління бюджетом здійснюється вручному режимі. За всю історію незалежності України воєнний стан не в водився жодного разу, і його наслідки важко передбачити. Глобальні зміни, спричинені повномасштабним вторгненням держави-агресора, вплинули на українську економіку та зумовили зміни в бюджетній системі. В умовах воєнного стану вкрай важливо забезпечити належне виконання державного та місцевих

бюджетів. Це пов'язано з тим, що в нинішніх умовах бюджет втрачає своє значення, оскільки пріоритет надається оперативним процедурам та меншій кількості стейкхолдерів, які беруть участь у прийнятті рішень.[27]

Органи місцевого самоврядування забезпечують фінансування різноманітних заходів, пов'язаних із повномасштабною військовою агресією Росії проти України, зокрема: потреби територіальної оборони; продовольства для населення; вивезення цивільного населення із місцевості, де ведуться бойові дії, та небезпечних територій ; облаштування місць розміщення громадян, які у зв'язку з бойовими діями залишили місце проживання та забезпечення належних умов для релокованих підприємств.

Крім того, значно збільшилося навантаження на місцеві бюджети через необхідність забезпечення безпечних умов функціонування комунальних медичних та освітніх закладів, ремонту пошкоджених та відбудови зруйнованих комунальних установ, а також через необхідність запровадити автономне та економне опалення таких закладів.

Реформа децентралізації, проведена в Україні, спричинила не лише появу нових територіальних утворень, але й розширила спектр повноважень та відповідальності місцевих органів влади, що сприяє поступовому зростанню національної економіки України шляхом оптимізації та удосконалення системи місцевих фінансів.

До 2022 року, пріоритетними напрямками розвитку фінансової політики та розвитку територій України в умовах фінансової децентралізації наведені в таблиці 3.1.10

Усі перераховані пропозиції в таблиці 3.1.10 залишаються актуальними й сьогодні, не зважаючи на випробування у зв'язку з військовою агресією з боку РФ. Однак подальша політика децентралізації не може бути проведена без врахування сучасних умов, більш того, вона не може залишитися незмінною й у поствоєнний період.

Таблиця. 3.1.10. Напрями розвитку фінансової політики та розвитку територій України.

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ	встановлення державного фінансового контролю над використанням та розподілом ресурсів місцевими органами влади та їх діяльністю на принципах ефективності та прозорості
	підвищення ефективності наповнення бюджетів, в тому числі за рахунок місцевих податків і зборів
	проведення контролю над діяльністю органів місцевого самоврядування з боку громадськості
	підвищення рівня кваліфікації співробітників органів місцевого самоврядування
	вдосконалення законодавства шляхом забезпечення стабільного, чіткого розподілу повноважень, прав та обов'язків на усіх рівнях влади
	покращення комунікації між державними і місцевими органами влади
	розширення прав територіальних громад
	покращення системи планування регіонального розвитку
	вдосконалення системи місцевих запозичень, стимулювання розвитку фінансових ринків та інвестиційної діяльності в регіоні

Як показали дослідження, децентралізація продемонструвала міцність фінансової основи територіальних громад, їхню здатність швидко адаптуватися до нових реалій завдяки автономії, самостійності, а також відновлювати приріст доходів до бюджетів і залучати належні фінансові ресурси, незважаючи на складні часи. Тому дуже важливо вже сьогодні сформувавши курс на посилення фінансової самодостатності місцевих бюджетів з урахуванням основних напрямів і пріоритетів розвитку місцевих фінансів до початку військової агресії РФ та можливих наслідків війни. Це в свою чергу передбачає:

- реорганізацію громад, оскільки змінюється їх соціального-економічний потенціал в результаті зміни щільності та структури населення, зруйнування підприємств, зокрема бюджетоутворюючих, інфраструктури, об'єктів життєзабезпечення [2];

- подальшу інституціоналізацію органів місцевого самоврядування щодо самодостатності, самостійності, інклюзивності та підзвітності;

- подальшу оптимізацію структури видатків шляхом виключення тих, які не властиві функціям органам місцевого самоврядування;

- передачу до видатків державного бюджету фінансування відбудови житла та об'єктів освітньої сфери, охорони здоров'я, критичної інфраструктури та ЖКГ;

- пошук нових джерел доходів місцевих бюджетів і зміна трансфертної політики у відповідності до викликів поствоєнного відновлення та забезпечення довготривалого зростання національної економіки;

- вирішення проблеми накопичених податкових боргів, що дозволить залучати міжнародну фінансову допомогу ;

- збільшення доходів місцевих бюджетів та податкових надходжень до них за рахунок зростання економіки та рівня зайнятості в результаті пост воєнного відновлення країни тощо.

Таким чином, досвід, набутий Україною в період пандемії COVID-19 та за час війни, завдяки непорушності принципу субсидіарності та автономного прийняття багатьох управлінських рішень органами місцевого самоврядування, демонструє беззаперечну перевагу самоорганізації населення перед централізованим управлінням у вирішення різноманітних проблем, зокрема, економічних, фінансових, соціальних, гуманітарних та ін.

З одного боку, поточні дії влади спрямовані на швидке, належне та безперебійне виконання місцевого бюджету шляхом прийняття відповідних нормативних документів щодо ефективного функціонування бюджетної сфери та забезпечення нагальних потреб населення територіальних громад у період воєнного стану. З іншого боку, слід визнати, що інструменти державної

політики в тилу, на прифронтовій, прифронтовій та окупованій територіях не можуть бути однаковими. Це ж стосується і різних сфер економічної діяльності. Тому те, чи зможе населення повернутися на свої довоєнні місця проживання, чи відновиться ділова активність, чи відбудеться перехід до ефективності та результативності розвитку території, значною мірою залежатиме від подальшої результативності процесу децентралізації. Не зважаючи на складні часи, при всіх можливостях посилення державного контролю за діяльністю місцевої влади, розробки ефективних моделей підтримки та відновлення постраждалих територій, забезпечення більш гнучкого стратегічного планування, яке окреслює дії уряду для різних сценаріїв розвитку подій в країні та в конкретних громадах. [24]

Цілі та пріоритети розвитку Великорублівської сільської територіальної громади на майбутнє для розвитку місцевих фінансів.

До основних пріоритетів Великорублівської сільської територіальної громади відносяться наступні. Рис. 3.1.4.

Рис.3.1.4. Піорітетні фінансові цілі Велекорублівської громади.

Отже, підсумовуючи вище написане можна сказати що організація фінансової політики в нашій країні до воєнного стану була на самому піку розвитку, але після повномасштабного вторгнення зазнала значних змін що призвело до нових напрямів фінансової політики.

Та пріоритети децентралізації які покладені до 2022 року продовжують втілюватися із новими викликами сьогодення. Місцевим фінансам потрібно чітко формулювати свої цілі та пріоритети фінансової незалежності для покращення соціально-економічного життя жителів громади.

3.2. Практичне удосконалення розвитку системи місцевих фінансів

Великорублівської сільської територіальної громади в умовах правового режиму воєнного стану.

Великорублівська громада утворена відносно не давно тому вона має не великий досвід удосконалень системи фінансів. Особливо в 2022 році в умовах правового режиму воєнного стану це стало випробуванням для громади, основною цілю в цей час витримати агресію і великий наплив внутрішньо переміщених осіб. Ці події вимагали швидких рішень і надмірних витрат з місцевих фінансів.

Для подальшого формування фінансової діяльності Великорублівської сільської територіальної громади рекомендую Стратегія соціально-економічного розвитку громади. Що призведе до запланованого економічного фінансового розвитку громади, дасть можливість розвиватися, забезпечувати потреби населення.

З метою забезпечення актуалізації та реалізації завдань Програми (плану) економічного і соціального розвитку Великорублівської громади впродовж 2023 року буде проводитись оперативний моніторинг виконання завдань та їх впливу на поточну соціально-економічну ситуацію в громаді.

У ході моніторингу виконання Програми буде вирішено наступні завдання:

- вивчення поточного стану в громаді та суспільних запитів;
- актуалізація

Програми відповідно до поточної ситуації загалом та в окремих цілях і завданнях;

- оцінка ступеню досягнення стратегічних та операційних цілей Програми;

- своєчасне реагування на потребу прийняття рішень щодо розподілу ресурсів та виконання додаткових завдань для досягнення цілей чи про їх коригування.

Пропозиції щодо внесення змін та оновлення Програми за стратегічними та оперативними цілями, завданнями, проектами, програмами можуть бути внесеними:

- членами виконавчого комітету Великорублівської сільської ради;
- депутатами Великорублівської сільської ради;
- відповідальними виконавцями завдань Програми;
- громадськими зборами;
- зацікавленими організаціями,

установами, громадськими організаціями та жителями громади.

Пропозиції щодо коригування основного тексту Програми розглядаються і обговорюються виконавчим комітетом Великорублівської сільської ради і виносяться на розгляд сесії сільської ради.

Для якісного процесу моніторингу та впровадження запланованих стратегічних заходів необхідні показники та індикатори, що базуються на наборі офіційних статистичних даних, доступних на рівні громади. Серед таких, спираючись на поставлені пріоритетні цілі та заплановані операційні заходи, можна виділити наступні:

- створення спеціалізованого комунального підприємства;
- рівень задоволеності жителів послугами, отриманими онлайн;
- задоволеність мешканців рівнем медичних, освітніх, соціальних послуг;
- забезпеченість критично-важливих сфер висококваліфікованими кадрами;
- кількість проектів, що отримали зовнішнє фінансування;
- кількість впроваджених громадських ініціатив;
- кількість осіб, що звернулися по допомогу в критичних ситуаціях;
- обсяги інвестицій;

- оцінка мешканцями стану комунальної інфраструктури;
- стан водопровідної мережі, якість питної води, доступ домогосподарств до якісної питної води;
- рівень поводження з ТПВ на території громади;
- задоволеність жителів станом дорожньої мережі громади;
- площа зелених насаджень;
- якість повітря в громаді;
- кількість відвідувачів туристичних маршрутів;
- кількість та якість культурних подій та ініціатив;
- сума податків та зборів до місцевого бюджету;
- рівень господарського використання та розподілу земельного та лісового фонду;
- коефіцієнти народжуваності, смертності та приросту населення.

Крім того для проведення моніторингу та оцінки результативності виконання запланованих заходів можуть застосовуватися офіційні статистичні, дані показники виконання бюджету, інша інформація, отримана від структурних підрозділів обласного та районної державної адміністрації, територіальних підрозділів центральних органів влади.

Відстеження динаміки відповідних індикаторів та показників соціально-економічного розвитку дозволять чітко відслідковувати ефективність реалізації Програми. Моніторинг проводиться за підсумками півріччя та року. Результати моніторингу оприлюднюються на офіційному сайті Великорублівської сільської ради та в засобах масової інформації.

Звіт про реалізацію Програми заслуховується на сесії Великорублівської сільської ради. Контроль за реалізацією Програми покладається на Великорублівської сільської раду, виконавчий комітет сільської ради.

У світовій практиці істотним джерелом надходжень до місцевих бюджетів є податки на майно. Тому питання включення до складу місцевих податків на нерухомість за місцем знаходження заслуговує на увагу, адже це дозволить істотно збільшити власну доходну базу бюджетів місцевого

самоврядування і скоротити надмірне застосування міжбюджетних трансфертів. З введенням в дію Закону України “Про податок з доходів фізичних осіб”, поняття неоподатковуваного мінімуму доходів громадян втратило своє функціональне призначення, відповідно, виникає сумнів щодо доцільності його існування, прив’язки ставок окремих місцевих податків і зборів до неоподатковуваного мінімуму доходів громадян, та розміру, що залишається незмінним упродовж останніх років і не є реальною величиною.[16]

Рекомендую розробити і прийняти принципово новий законодавчий акт в Україні про місцеві податки і збори, який би суттєво вніс зміни, розширив повноваження органів місцевого самоврядування щодо запровадження місцевих податків і зборів, визначення їх кількості та ставок з урахуванням специфіки та особливостей конкретного регіону, а також дозволив би усунути суперечності між нормами різних правових документів якими на сьогодні продовжують регламентуватися загальнодержавні засади формування місцевих податків і зборів.

Заслуговує на увагу і питання наявності значної кількості збиткових підприємств. Існують припущення щодо перспективи скорочення їх кількості за рахунок переведення в доходи місцевих бюджетів частини податку на прибуток, що на сьогодні сплачується до державного бюджету. Відтак, місцеві органи влади отримали б потужний стимул для збільшення прибутковості підприємств, тим більше, що ні для кого не є секретом існування тісного співробітництва між потужними підприємствами – платниками податків та місцевої влади. Безперечно, саме таке співробітництво іноді призводить до економічних ексцесів з негативними наслідками на місцевому рівні, однак виключно у випадку проблем морального характеру і аж ніяк не збалансованої, виваженої фінансово - економічної політики.

Враховуючи вищевикладені проблемні питання місцевого бюджету можна запропонувати пріоритетні напрямки діяльності по зміцненню міського бюджету Великорублівської сільської територіальної громади:

- проведення інвентаризації комунального майна, землі та договорів оренди, що дозволить підвищити мобілізації власних доходів міського бюджету – тих коштів яких постійно не вистачає на благоустрій, капітальний ремонт та вирішення інших злободенних питань;

- розробка принципово нових підходів в організації роботи комісії з питань погашення заборгованості з виплати заробітної плати, погашення заборгованості до бюджетів усіх рівнів та державних цільових фондів;

- з метою посилення контролю за господарською діяльністю комунальних підприємств розглянути показники фінансових планів. Сприяти збільшенню доходності підприємств за рахунок виробництва та надання послуг не лише на замовлення ОТГ а й стороннім організаціям, фізичним особам. Скорочення валових витрат шляхом упровадження енерго та ресурсозберігаючих технологій, скорочення адміністративних, загальногосподарських та інших витрат;

- вирішення на законодавчому рівні питання сплати оренди землі (в розмірі ставки земельного податку) з моменту прийняття рішення місцевих рад про попереднє погодження виділення в постійне користування або надання в оренду земельних ділянок;

- активізувати роботу з Кабінетом Міністрів України, Верховною Радою України, обласною радою щодо додаткового залучення коштів субвенцій: субвенції на соціальний розвиток регіонів, виконання заходів з попередження аварій та запобігання катастроф ЖКГ та інших аварійних об'єктах комунальної власності, розвиток та реконструкцію систем водопостачання та водовідведення, на впровадження заходів спрямованих на зменшення витрат по виробництву, передачі та споживанню електроенергії, субвенції на будівництво і реконструкцію ремонт автомобільних доріг;

- з метою скорочення витрат на оплату праці провести аналіз мережі, штатів, контингентів установ бюджетної сфери та до початку формування міського бюджету надати пропозиції головним розпорядникам коштів щодо її оптимізації.

- ініціювати питання внесення змін до законодавчих актів та нормативних документів щодо врахування в обсягах міжбюджетних трансфертів делегованих видатків, фінансування яких проводиться за рахунок власних доходів (компенсація фізичним особам, що надають соціальні послуги, позашкільна освіта, відділення реабілітації інвалідів).

- для поліпшення якісного показника витрачання коштів міського бюджету поставити завдання перед головними розпорядниками коштів щодо надання пропозицій по оптимізації (скороченню) поточних видатків та направлення вивільнених коштів на забезпечення капітальних видатків.

- про співпрацю з органами державної влади для запобігання агресії та бойових дій на території громади, будівництва фортифікаційних споруд, забезпечення укриття в навчальних закладах спільно з державним фінансуванням.

Отже, для практичного удосконалення місцевих фінансів виконувати такі критерії:

1. Посилення спроможності місцевих органів влади ефективно формувати та виконувати місцеві бюджети відповідно до визначеного та чітко встановленого порядку. Чітке розмежування як дохідних, так і видаткових повноважень та застосування формули розрахунку трансфертів дозволить місцевим органам влади розпочати формування відповідних бюджетів одразу після другого читання бюджетного закону, після затвердження загальної суми міжбюджетних трансфертів. З іншого боку, стабільне надходження трансфертів з державного бюджету за умови, що доходи державного бюджету будуть виконані на рівні не менше 100%, є гарантією ефективного виконання місцевих бюджетів, а значить прогнозоване і в повному обсязі до планових призначень виділення коштів для галузей соціальної сфери.

2. Прозорість бюджетних рішень. Обсяг трансфертів місцевим бюджетам обчислюється лише на основі формули, визначеної Міністерством фінансів, будьяке "ручне" регулювання суми трансфертів забороняється. Таким чином, можливості для політичних "торгів" істотно звужуються. Більш того,

застосування формули передбачає існування системи орієнтирів для уряду та місцевих органів влади - і ті, й інші мають у своєму розпорядженні однакові цифри, які використовуються в тій самій формулі, що дає змогу звірити суму трансфертів, на яку може претендувати кожен конкретний регіон. Завдяки цьому будь-які помилки можна легко виявити й виправити.

3. Забезпечення справедливої системи місцевих бюджетів. Система трансфертів, розрахована за формулою, забезпечує рівні можливості для фінансування на душу населення на тому чи іншому рівні місцевих бюджетів у всіх регіонах, сприяє усуненню наслідків міжрегіональних дисбалансів у податковій базі та обсягах видатків.

4. Підвищення рівня відповідальності місцевої влади. За чіткого розмежування відповідальності за видатки та стабільності джерел доходів (власні доходи плюс трансферти, що покривають різницю між відносною податковою підтримкою в регіоні та потребами у видатках), рівень відповідальності місцевих органів влади за прийняття рішень щодо витрат повинен зростати. Крім того, застосування формули звужує можливості для збільшення трансфертів за допомогою “торгів”, що допоможе встановити жорсткіші бюджетні обмеження на місцеві витрати, а це збільшить підзвітність місцевих органів влади.

5. Стимулювання економії бюджету та мобілізації доходів. Оскільки показники відносних видаткових потреб, що використовуються для розрахунку трансфертів, оцінюються з точки зору стандартів витрат, а не на основі обсягу видатків, що панує в певному регіоні, створюються стимули для пошуку економічно ефективних способів надання соціальних послуг на місцевий рівень. Економія бюджетних ресурсів не позначається на обсязі трансфертів, що надаватимуться наступного року.

В одночас, оскільки індекс відносної податкоспроможності зафіксовано на тривалий період (три роки), будь-яке збільшення доходів того чи іншого регіону не призводитиме до відповідного скорочення призначених йому трансфертів у наступному бюджетному періоді.

Можливе скоречення трансфертів залежатиме від того, якою мірою додаткові доходи позначатимуться на обсязі кошика доходів наступного року в розрахунку на душу населення і, звичайно ж, буде меншим за додатково мобілізовану суму доходів.

ВИСНОВОК

В процесі написання роботи було розглянуто теоретичні й методологічні основи формування місцевих бюджетів. В роботі досліджено і уточнено економічну сутність понятійного апарату «місцеві фінанси» і «місцеві бюджети», узагальнено та систематизовано існуюча система формування місцевих бюджетів, у складі якої відокремлені загальний і спеціальний фонд. Розглянуто процес бюджетного планування на підставі певних методів та удосконалено механізм системи формування місцевих бюджетів.

Детальне вивчення нормативно-правових актів з формування бюджету України та місцевих бюджетів. Особливу увагу приділено змінам які відбулися з впровадженням правового режиму воєнного стану в Україні з 24.02.2022 року.

Дослідження проводилося на матеріальній базі Великорублівської сільської територіальної громади. В процесі дослідження здобула такий досвід, процес фінансової діяльності громади, з чого формується місцеві фінанси їх наповнення та розподіл. Формування проблем громади для визначення фінансової спроможності для соціально економічного розвитку громади.

Отже, управління місцевими фінансами в умовах воєнного часу має значні особливості. Від військової агресії Росії регіони України зазнали різного ступеня впливу, що мало свої наслідки для місцевих бюджетів – чим далі область знаходилася від зони бойових дій, тим вищими є показники виконання бюджету.

Все ще високими залишаються ризики для фінансової стійкості бюджетів, тому, незважаючи на дії влади в контексті нормативно-правового та фінансового врегулювання питання забезпечення місцевих бюджетів необхідними коштами, місцевим органам потрібно проводити дії, спрямовані на оптимізацію використання місцевих фінансів, також стимулювання та релокацію бізнесу, створення нових робочих місць, залучення інвесторів, інвентаризацію належних регіону ресурсів, пошук нових шляхів їх раціонального використання тощо. На сьогодні перед місцевою владою є

непросте завдання: підтримати не лише економіку країни, а й соціально незахищені верстви населення, внутрішньо переміщених осіб, створити необхідні умови для української промисловості, витісненої із зон активних бойових дій. Також витрати місцевих бюджетів прифронтових регіонів у 2022 стало питання утримання військових які перебували на території що теж вплинуло на фінансовий стан громади, особливо медичне забезпечення, соціальні допомоги різного характеру для подальшого стримання агресії.

Перспективами подальших наукових досліджень в зазначеному напрямку є обґрунтування стратегічних напрямів розвитку місцевих фінансів у повоєнний період. Розробка і дослідження нормативно-правових актів що дозволять уникнути ризики у прогнозуванні місцевих фінансів для подальшого розвитку громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖИРЕЛ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаменко І.П. Запровадження європейських стандартів у галузі місцевих фінансів в Україні / І.П. Адаменко // Наукові праці НДФІ. – 2007. - №3 (40). – С. 67-77.
2. Андрущенко В.Л. Чи існує проблема множинності податків / Бюджетно-податкова політика та регіональний розвиток України: матер. Міжн. наук. практ. конф., 22 травня 2015 р. Ірпінь: Вид-во НУДПСУ, 2015. С. 18-21.
3. Аптекарь С., Краснова В. Про формування місцевих бюджетів. //Економіка України. 2004. №4. С. 42–47.
4. Астапова Г.В., Мірошніченко В.О. Сучасні проблеми аналізу та обґрунтування міського бюджету / Прометей: регіональний збірник наукових праць з економіки: ДЕГІ, Донецьк, ТОВ «Південь-Захід Лтд», 2013. С.291-302.
4. Бондарук Т.Г., Мельничук І.О. Роль міжбюджетних трансфертів у формуванні доходів місцевих бюджетів. Статистика України. 2015. № 4. С. 46-52.
5. Буднік М. М. Теоретичні підходи щодо трактування терміну місцевий бюджет / М. М. Буднік, І. М. Журавель. – URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=66213>.
6. Ватаманюк-Зелінська У. З., Ситник Н. С., Стасишин А. В., Круглякова В. В. Бюджетний менеджмент: навч. посіб. Львів : Магнолія, 2021. 511 с.
6. Волкова В. В., Волкова Н. І. В 676 Місцеві фінанси. Навчальний посібник. Вінниця: Донецький національний універ
7. Вудвуд В., Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ (3.1)
8. Дем'янишин В., Тулюлюк А. Проблеми сутності та складу видатків місцевих бюджетів / Світ фінансів. 2008. Вип. 3(16). С. 135–144
9. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Фінанси» для здобувачів вищої освіти спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

першого (бакалаврського) рівня денної та заочної форм навчання / Ж. С. Шило, Н.М. Кондрацька – Рівне: НУВГП, 2019, 45 с (4с.).

10. Бюджетний кодекс України №2456-VI від 29.09.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n1169>.

11. Бюджетний кодекс України №2456-VI від 29.09.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n1169>.

12. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-IX#Text> Закон України Про Державний бюджет України на 2023 рік

13. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: ГлобусПресс, 2018. 354 с.

13. Василенко Л.І., Бабич П.С. Місцеві фінанси та фінансова незалежність/ Фінанси України. 1998. №8. С. 112-117.

14. <https://cost.ua/651-martial-law/>

15. ВВП України перевищить докризовий рівень до 2019 року/ – URL: http://banker.ua/bank_news/govregulations/2015/03/12/1180472847/vvpukrainy-prevysit-dokrizisnyj-uroven-k-2019-godu/.

16. Виконання доходів місцевих бюджетів, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів станом на 1.01.2018 року. Інформація Міністерства фінансів України. URL: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=292741.

17. Власюк Н.І. Місцеві фінанси: навч. посіб. / Н.І. Власюк. - К. : Алерта, 2011. 328 с.

18. Габа І.М. «Децентралізація» - деякі плюси і мінуси / РайонІнфо. 2014. №1. С.5.

19. Галушко О.С. Формування державного і місцевих бюджетів умовах трансформації економіки / Фінанси України. 2010. №5. С. 62-64.

20. Григораш Т.Ф. Фінансові чинники формування державного і місцевих бюджетів / Фінанси України. 2010. №5. С.51-57.

21. <https://velykorublivska-gromada.gov.ua/> офіційний сайт Великорублівської громади.

22. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: Монографія. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – 496 с.

23. Дем'янишин В., Тулюлок А. Проблеми сутності та складу видатків місцевих бюджетів / Світ фінансів. 2008. Вип. 3(16). С. 135–144.

24. Демчак Р. Бюджетна децентралізація є основним чинником економічної безпеки держави . URL:<http://solydarnist.org/?p=15037>. 68

25. Латковський П.П. ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ РОЗДІЛ VII. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО с. 223

27. Ломачинська І.А. Децентралізація місцевих бюджетів в Україні: виклики в період війни / І.А. Ломачинська, І.Є. Чуркіна // Міжнародний науковий журнал «Грааль науки». № 20, 2022. С. 28 – 31 (3.2)

28. Люта О. В. Місцеві бюджети: їх сутність та призначення у забезпеченні соціально-економічного розвитку території. Проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України: матеріали V Всеукр. наук.-практ. інт.-конф. (м. Суми, 19–20 листоп. 2020 року). Суми : Сумський державний університет, 2020. С. 178–180

29. Михайлишин Л. Фінансове забезпечення місцевого управління: зарубіжний досвід для України / Л. Михайлишин // Збірник наукових праць: Ефективність державного управління. – 2010. - №23. – С.343 – 351.

30. Місцеве самоврядування в умовах війни: підсумки за період від 24 лютого до 30 квітня. UPLAN: веб-сайт. URL: <https://uplan.org.ua/analytics/mistseve-samovriaduvannia-v-umovakh-viiny-pidsumky-za-period-vid-24-liutoho-do-30-kvitnia/> (дата звернення: 13.11.2022). 6

31. Місцеві фінанси : підручник / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. О. Б. Жихор, д-ра екон. наук, проф. О. П. Кириленко. – К. : УБС НБУ, 2015. – 579 с.

32. Музика-Стефанчук О. Декілька нарисів про місцеві бюджети в зарубіжних країнах // Науковий вісник Академії муніципального управління : зб. Наук. Праць. – К., 2010. - № 1.

33. Павлючук Т. С. Місцевий бюджет: його сутність та територіальний брендинг як інструмент місцевого розвитку. Фінансова система країни: тенденції та перспективи розвитку : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. інт.-конф. (м. Острог, 22 жовт. 2021 р.). Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. С. 114–118

34. Панасюк Л.В. Удосконалення механізму формування фінансових ресурсів місцевих органів влади з урахуванням світового досвіду / Л.В. Панасюк // Економіка та держава. – 2009. - №1. – С.46-50.

35. Першко Л.О. Напрями підвищення ефективності формування місцевих бюджетів України за умов фінансової децентралізації. URL:

36. Стефанчук Р.О. Зарубіжний досвід формування та функціонування місцевих бюджетів / Р.О. Стефанчук, О.А. Музика-Стефанчук // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності.- 2010. - №1. – С.132 – 138.

37.Євдокімова М.О. Є 13 Місцеві фінанси: навч. посібник / М.О.Євдокімова; ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. – Х., 2014. – 343 с.

38.Єпіфанов А.О., Сало І.В., Д'яконова І.І. Бюджет і фінансова політика України. – К.: Наукова думка, 2002. 301с.

39.Закон України «Про місцеве самоврядування» № 1702-IX від 16.07.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>.

39.Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14#Text>.

40. Зянько В.В., Єпіфанова І.Ю. Фінансовий аналіз та звітність: Практикум. Вінниця: ВНТУ. 2018. 83 с.

41. Іваницька М. П. Проблеми мобілізації доходів місцевих бюджетів та шляхи їх вирішення / Матеріали загальноуніверситетської наукової 69 конференції професорсько-викладацького складу “Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах проведення системних реформ” (Тернопіль, 10 квітня 2018 р.). – Тернопіль: Вектор, 2018. – С. 38–40.

42. Катан Л. І., Качула С. В., Демчук Н. І., Павлова Д. К. Формування місцевих бюджетів в умовах реформування суспільних фінансів України / Агросвіт. 2020. №3. С.3-12. – URL: http://www.agrosvit.info/pdf/3_2020/2.pdf. 37.

43. Ключан В.В., Мірошник В.О., Надточий К.П. Особливості об'єднання територіальних громад в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 1. С. 142—147. DOI: 10.32702/2306 6814.2020.1.142. 41. Когут Ю.М., Ковач-Румп Г.Л. Фінансова децентралізація в Україні та її вплив на формування місцевих бюджетів: досягнення і недоліки / Електронне фахове видання «Ефективна економіка». 2021. №9. – URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_2021/77.pdf.

44. Короленко Р. В., Ухова І. М. Проблеми формування та функціонування місцевих бюджетів / Modern Economics. 2018. №8. – URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/problems-of-formation-and-functioning-of-localbudgets/>.

45 Конституція України

46. Лазутіна Л.О. Джерела формування місцевих бюджетів сільських територій в умовах децентралізації. – URL : <http://globalnational.in.ua/archive/6-2015/150.pdf>.

47. Павленко О.П., Лагно О.О. Проблеми формування місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації // V Всеукраїнська науково-практична інтернет- конференція студентів, аспірантів та молодих вчених «Сучасні інструменти управління корпоративними фінансами» 17 листопада 2021 р. 2021. С.118-120.

48. Павленко О.П., Лагно О.О. Теоретичні аспекти формування місцевих бюджетів України / Науковий вісник ПУЕТ. Серія «Економічні науки». 2021. №2 (103). С.41-47. 65. Павлюк К.В. Концептуальні основи фінансової незалежності місцевого самоврядування // Фінанси України. 2015. №8. С.24-29. 77. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посібник / Г. В. Савицька. 3-тє вид., випр. і доп. Київ : Знання, 2007. – 668 с. 73